

Doplňkový manuál pro práci s dobrovolníky a rozvojové pracovníky po návratu ze zahraničí

sdrúžení dobrovolných aktivit

forum für internationale
entwicklung + planung

VOLUNTEERING MATTERS

Tento zdroj byl připraven se vstupy koordinovanými společnostmi Comhlámh ve spolupráci s FineP, INEX-SDA a dobrovolnickou záležitostí. © Comhlámh, finep, INEX-SDA, dobrovolnické záležitosti. 2018.

Výňatky z této publikace mohou být reprodukovány pro nekomerční účely bez svolení, za předpokladu, že autoři jsou plně uznáni.

Tento dokument byl vytvořen za podpory programu Erasmus + Evropské unie. Podpora Evropské komise při tvorbě této publikace nepředstavuje souhlas s obsahem, který odráží pouze názory autorů, a Komise nemůže být zodpovědná za jakékoliv využití informací obsažených v této publikaci. Erasmus + je v Irsku řízen společnostmi Léargas

Přiřazení-NonCommercial-ShareAlike 4.0 Mezinárodní (CC BY-NC-SA 4.0)
www.creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

Obsah

Sekce 1- Reflexe naší praxe.....	8
1. Porozumění terminologii a jazyku v rámci rozvoje	8
2. Kolonialismus, složité historie a sociální, politické a kulturní vlivy dobrovolnictví	13
3. Zkoumání hodnot a rámců v mezinárodním dobrovolnictví.....	18
4. Dynamika výkonu v rámci mezinárodního dobrovolnictví.....	22
5. Cesta k uvědomělému dobrovolnictví	25
6. Cíle udržitelného rozvoje a dobrovolníci	30
Sekce 2- Zavedení do vlastní praxe	32
7. Facilitační tipy: základ	32
8. Facilitace zdola nahoru, zaměřená na učící se, přizpůsobení praxi	37
9. Skupinová dynamika: tipy a triky pro obtížné situace	39
10. Zvládání kontroverzních témat	43
Závěr	46
Zdroje	48

Úvod a kontext

Tento zdroj je určen pro dobrovolnické vysílající agentury (VSAs) a pro všechny další organizace, školitele skupiny nebo facilitátory, kteří pracují s dobrovolníky, kteří cestují nebo se vrací z umístění na globálním jihu.

Je součástí projektu "Dobrovolnictví pro budoucnost" financovaného z programu Erasmus +, který se zaměřuje na rozvoj vysoce kvalitních vzdělávacích příležitostí, které jsou přizpůsobeny organizacím a dobrovolníkům, kteří pracují nebo pracovali na celosvětovém jihu. Projekt je partnerstvím čtyř organizací z České republiky (INEX-SDA), Německa (finep), Irska (Comhlámh) a Velké Británie (Volunteering matters), z nichž všichni mají rozsáhlé zkušenosti s prací na dlouhodobém zapojení a aktivním přístupem k občanství.

Projekt "Dobrovolnictví pro budoucnost" vyvinul řadu zdrojů, které pomohou organizacím, které pracují s dobrovolníky, kteří se vrátili, aby je zapojili jako aktivní občany.

Výzkum

Byla vyvinuta část výzkumu, který sestavuje výuku a osvědčené postupy ze čtyř zemí o zapojení vracějících se dobrovolníků do aktivního občanství. To je k dispozici na adrese:

https://www.comhlamh.org/wp-content/uploads/2016/06/Active-Citizen-Survey_Final.pdf

Celoevropská školicí příručka

Rovněž byla vypracována celoevropská příručka pro vzdělávání. Tato příručka pomáhá školitelům a facilitátorům pracovat s dobrovolníky v různých stádiích s cílem pomoci jim stát se aktivními občany. Je rozdělena do čtyř etap:

- 1) Reflexe jejich cesty
- 2) Zkoumání globálních problémů
- 3) Rozvíjení projektů
- 4) Konsolidace jejich učení.

Tento manuál naleznete zde:

https://www.comhlamh.org/wp-content/uploads/2017/12/Comhlamh_What_Next_Dec-2017.pdf

Národní školicí příručky

Navíc každá organizace zapojená do tohoto projektu lokalizovala celoevropskou školicí příručku do svých vlastních kontextů, které jsou k dispozici online:

Irsko: <https://www.comhlamh.org/wp-content/uploads/2017/11/What-Next-lowres.pdf>

Spojené království: <https://volonteuropa.eu/wp-content/uploads/2018/01/UK-What-Next-manual-UK.pdf>

Česká republika: <http://bit.ly/2jATFuA>

Německo: https://finep.org/media/methodenhandbuch_final_2017-06-23ls.pdf

Prostředek, který čtete, má být "doplňkem" výše uvedených výcvikových příruček. Pojem "doplňek" se objevil v procesu vytváření výukových manuálů - prostředku pro školitele, který prozkoumá, co je třeba vzít v úvahu při plánování a realizaci činností v příručce pro výcvik, a podporovat a podporovat kritickou pedagogiku a praxi.

Úvod pro školitele

Tento výcvikový doplněk přináší pozvání praktikujícím, aby "vystoupili" ze své praxe, aby uvažovali a zhodnotili, co dělají ve svém výcviku s cílem "vracet se", vybaveného hlubším smyslem pro složitost výcviku a kontext ve kterém pracují. Při vývoji zdroje jsme se zaměřili na zkoumání toho, jak lze s dobrovolníky prosazovat skutečně kritický proces učení, s cílem se dostat hlouběji do praxe školitelů.

Pro čtenáře, kteří používají tento doplněk, máme několik předpokladů o tom, kdo jste. Předpokládáme, že máte zkušenosti s výcvikem a usnadněním, stejně jako s existující praxí, z níž byste se měli zamyslet, takže nebudeme pokrývat příliš mnoho základů. Předpokládáme také, že již máte zkušenosti s provozováním některých programů dobrovolnictví, ačkoli to nemusí nutně být mezinárodní dobrovolnické zkušenosti. Po celou dobu budeme klást otázky o vaší praxi, pozve vás k pozastavení se a zamyšlení, a proto vás vyzýváme, abyste zvolili metodu reflexe, která vám nejlépe vyhovuje. Může to být diskuse v rámci vaší organizace nebo sepisování poznámek či úvah k tomuto textu.

Doufáme, že tento zdroj bude prostor pro vás, abyste prohloubili vlastní odborné znalosti a rozšířili své perspektivy. Doufáme, že dobrovolníci, s nimiž pracujete, budou také zaujati, když představíte témata a problémy, které by mohly být znepokojující, ale které jim umožní růst v jejich vlastní kritice, rozšířit jejich perspektivy a maximálně využít zázemí dobrovolnictví v zámoří jako příležitost ke kritickému a transformačnímu učení.

Proč "doplňek"?

Když jsme vytvářeli různé kurzy a zdroje pro tento projekt, zjistili jsme, že před skutečným provedením aktivit chyběl kontext. Cítili jsme, že zatímco bylo mnoho informací o tom, jak co dělat - úžasné metodiky, tvůrčí přístupy, kroky a doporučení (pro školitele jsou to "externě" vytvořené materiály). Avšak chyběl materiál, který by informoval o kontextu použitých přístupů (pro školitele související s "vnitřním" pochopením). Chtěli jsme přepsat sadu nástrojů "Co dál", abychom mohli podrobněji vysvětlit "proč". Uvědomili jsme si však, že to není až tak o prohloubení aktivit, spíše šlo o prohloubení praxe - příležitost jít hlouběji obecně a prozkoumat některé kritické problémy ve skutečném prostoru, ve kterém

provádíme školení s dobrovolníky.

Doplňek je rozdělen do následujících dvou částí, které mají za cíl podporovat školitele v jejich probíhající práci na podpoře dobrovolníků:

- Sekce 1: reflexe a kritické zkoumání našich kontextů
- Sekce 2: začlenění těchto úvah do praxe

Uvědomili jsme si, určité pojmy ("globální sever", "globální jih", "rozvíjející se", "vyspělá" atd.) a že my jako školitelé tyto pojmy užíváme, aniž bychom se nad nimi zamysleli. Jazyk, který používáme při propagaci, školeních a rozhovorech, je velmi důležitý. To je obzvláště důležité, když mluvíme o vývoji. Tyto pojmy zkoumáme v 1. kapitole.

Pokud posíláme dobrovolníky na globální jih, pak máme pocit, že je životně důležité, abychom zohlednili hegemonické, etnocentrické, historické a politické souvislosti, v nichž pracujeme. Pokud tak neučiníme, hrozí riziko posílení negativních stereotypů a dynamiky. Jedná se o zmeškanou příležitost pro nás jako školitele, pokud nezohledníme tento kontext, a je to obrovská nevyužitá příležitost pro dobrovolníky. Širším kontextem mezinárodního dobrovolnictví se zabýváme v kapitole 2.

V minulosti jsme zjistili, že rozhovory o privilegiích a dynamice moci v dobrovolnictví mohou být hluboce nepohodlné. Co je to znepokojující na zkoumání tohoto tématu, které je všudypřítomné v mezinárodním dobrovolnictví? Mohlo by se stát, že když se skutečně ponoříme do těchto otázek, zjistíme, že ti na celém severu - vysílající agentury, ti, kteří mají moc - by skutečně mohli udržovat nespravedlnost, obnovovat předsudky a obecně spolupodílet se na problémech, které se snažíme řešit v rámci naší práce na celém světě. Pokud se odvážíme o tom mluvit, může to mít vliv na náš způsob práce. Chceme-li nabídnout dobrovolnictví jako smysluplný a trvale udržitelný přínos k rozvoji, musíme s těmito diskuzemi začít. Tyto otázky budou řešeny v kapitolách 3 a 4.

Kapitola 5 se zabývá pohybem od mírného ke kritičtějšímu dobrovolnictví, vycházející z práce Andreottiho (2006), který vidí důležitost globálního občanského vzdělávání jako pohybujícího se od reformy "toho, jak jsou nespravedlnosti zachovány v celosvětovém měřítku. Tato kapitola se zaměří na úlohu, kterou může mezinárodní dobrovolnictví v rámci této činnosti hrát, aby vychovala kritické a zvědavé dobrovolníky, kteří se mohou v důsledku širšího dobrovolnického programu dostat ke složitějším a hlubším zkušenostem.

Poslední část první sekce je kapitola, která začíná vytvářet spojení mezi reflexí a praxí. Kapitola 6 využívá cíle udržitelného rozvoje jako rámec pro dobrovolníky, kteří chápou, jak jsou realizovány priority rozvoje a souvisejí s vlastní aktivitou a dalším zapojením do tohoto rámce. Existuje mnoho dobrých nápadů na to, jak se dobrovolníci mohou stát aktivní ve své domovské zemi a jednat na základě některých cílů, pro které cítí vášeň. Lokálním působením, inspirovaným globálními zkušenostmi a informovanými společným vývojovým rámcem, může být podněcován pocit solidarity a univerzalizmu.

První část druhé sekce začíná úvodem v kapitole 7, která nabízí základ pro plánování a doručení

jakéhokoliv výcviku. Sekce začíná s tzv. learner-centered approach, tedy přístupem zaměřeného na vzdělávání (podrobněji prozkoumaný v kapitole 8), dále pokračuje s tím, jak řídit dynamiku skupiny (kapitola 9) a jak zvládnout kontroverzní otázky (kapitola 10).

Jsme nadšení z možností tohoto zdroje. Jsme přesvědčeni, že to může vyvolat kritické myšlení, které bude zapracováno do výcviku, a doufáme, že to může vést k prohloubení pochopení praxe, k tvorbě bezpečnému prostoru pro dobrovolníky k přemýšlení a k dobrovolnické zkušenosti obohacené o zvědavost a výzvy.

Sekce 1- Reflexe naší praxe

1. Porozumění terminologii a jazyku v rámci rozvoje

V této kapitole bychom vás a vaše účastníky rádi vyzvali k zamyšlení se nad termíny, které užíváme k popisování světa a životů jiných lidí, uvědomující si důsledky, které z toho mohou vyvstat. Dobrovolníci mohou hluboce pociťovat nerovnosti ve společnosti, lokální i globální a my chceme figurovat jako zprostředkovatelé pro posílení vztahů mezi těmito nerovnostmi a rolemi dobrovolníků jakožto aktivních občanů v jejich zemích. To může zahrnovat poskytování vědomostí o strukturálních nerovnostech a příčinách chudoby, které jsou propojeny s našimi komunitami doma, ale také zamyšlení se nad naším postavením v těchto strukturách. Způsob, jakým používáme řeč, je vnitřně spojen s naší pozicí ve společnosti.

Jazyk je utvářen naším pohledem na svět, sám však onen pohled na svět utváří. To znamená, že ta slova, která se nacházejí v naší slovní zásobě (a našich myslích), jsou formována realitou, která nás obklopuje. Odrážejí situace a věci, které známe. Nicméně, slova jsou také nástroje našeho myšlení a občas jsme schopni uvědomit si skutečnosti, pouze pokud máme slova k jejich popsání. Když se zamyslíme nad slovy, která užíváme k popsání jiných kultur a osob, poví nám to mnoho o historii našich vztahů a také současné situaci. Odhalí to také hodnoty, které jsou základem vztahů a interakcí mezi lidmi.

Užitečné může být nejen zkoumat jazyk, který používáme, ale i zamyslet se s účastníky nad tím, co se může změnit v našem vnímání světa, když zaměníme ten nebo onen termín. Nyní se podíváme na seznam výrazů běžně užívaných v našem odvětví. Chceme s vámi prozkoumat odkud pocházejí a jak utvářejí naše vnímání. Posléze je zhodnotíme a nabídneme několik alternativních formulací k užití v našich školeních.

Třetí svět

Úvaha nad termínem “třetí svět” povede skupinu po cestě zpět ke světovým mocenským strukturám dvacátého století. Termín “třetí svět” je pozůstatkem studené války mezi západními zeměmi (prvním světem) a socialistickými zeměmi (druhým světem). Svět byl ovládán těmito dvěma hlavními ideologiemi a mnoho ekonomických, sociálních a politických pokroků bylo vnímáno skrze tyto náhledy na svět. Tudiž státy, které nebyly částí ani jednoho z těchto bloků, se jednoduše začaly označovat jako ‘třetí svět’. Tento termín se stal populárním v roce 1955 na konferenci v Bandugu, které se zúčastnilo 29 států, které nenáležely ani k západnímu, ani k socialistickému bloku. Během této konference se tyto státy samy rozhodly nazývat se třetím světem. Původní význam tohoto termínu se velmi rychle změnil a stal se synonymem pro ekonomicky chudé státy.

Termíny první, druhý a třetí svět dnes čelí náporům kritiky, která se zakládá se na faktu, že ono očíslování rovnou připisuje třetímu světu nižší hodnotu než světu prvnímu. Navíc se toto rozdělení zakládá pouze na jediném faktoru, politickém systému, a neohlíží se na lišící se životní podmínky v

jednotlivých státech. Konečně, krom faktu, že toto byla velmi zjednodušená definice, se politické systému postupně změnily od dob, kdy byly tyto termíny poprvé použity. S koncem studené války se tato označení stala ještě více neodpovídajícími, jelikož “druhý svět” přestal existovat. Ze všech těchto důvodů i organizace, které původně tuto terminologii představily, ustoupily od jejího užívání.

Čtvrtý svět

Dalším stinným bodem termínu “třetí svět” bylo jeho rozdělení světa na tři části, které se soustředilo na státy a nebralo v potaz kulturní a sociální rozdílnost, která mezi nimi existuje, ku příkladu domorodé a původní menšiny, nebo nomádské a lovecko-sběračské společnosti. Skupiny jako první americké národy byly často opomíjeny a neuznávány jak národními, tak nadnárodními zákony. Tyto skupiny jsou často označovány jako “čtvrtý svět”. Tento termín byl poprvé předložen spisovatelem původní americké národnosti, Shuswapem Chiefem Georgem Manuelem v sedmdesátých letech minulého století a začal být rychle používán i v jiných publikacích. S jeho rostoucí popularitou výraz získal také mnohé jiné významy.

Dnes tak může “čtvrtý svět” referovat těm nejchudším z nejchudších, těm nejvíce diskriminovaným členům lidské společnosti ve všech zemích, jak v globálním severu a tak i v globálním jihu. Výsledkem je termín “čtvrtý svět”, který zahrnuje také pohled na chudobu existující ve společnostech, které jsou celkově považovány za ekonomicky bohaté. Zahrnutím chudých z těchto zemí otevírá tento termín diskuzi o distribuci zdrojů ve společnosti a táže se nás na standard rovnoprávnosti, kterého se snažíme dosáhnout.

Rozvojové země

Dalším přístupem je rozlišení mezi rozvojovými a vyspělými státy, jelikož tyto definice jsou stále hojně užívány v oficiálním jazyce světových finančních podpor. “Rozvojové země” je termín široce užívaný médií, v publikacích a také samotnými dobrovolníky. Nicméně termín je považován za problematickým mnohými, kteří se pohybují v globálním vzdělávání, a to proto, že výraz naznačuje, že jsou jednotné vzory rozvoje (rozvinuté/vyspělé země) a země, kterým se ještě nepodařilo dosáhnout stejné míry úspěchu (rozvojové země). Původ tohoto termínu leží v teoriích ekonomické modernizace z šedesátých let dvacátého století (např. od Walta Whitmana Rostowa), které se snažily v zemích Afriky, Asie a Latinské Ameriky napodobit industrializaci 19. století. Myšlenkou bylo mechanizovat a racionalizovat zemědělství a tím osvobodit pracovní sílu od polí a vytvořit dostupnou placenou práci v průmyslové produkci ve městech. Toto mělo vést k vytvoření střední třídy usměrňující rostoucí spotřebu a vytvářející poptávku po průmyslových produktech, což by vedlo k větší produkci a více pracovním místům. Nicméně politické pokusy o uvedení těchto teorií do praxe obecně selhaly a namísto toho průmyslové revoluce způsobily nejistotu založenou z nedostatku potravy, nezaměstnanosti, chudoby a slumů.

Přestože původ rozdělení na “rozvinuté” a “rozvojové” jsou v ekonomických teoriích, označení “rozvojová země” byl a je stále užíván při popisu takzvaného nedostatku sociálních a politických struktur v určitých regionech a zemích. Tato definice naznačuje, že existuje deficit na straně “rozvojové” a že “rozvinutá” část světa slouží jako vzor. Vše ukazuje k tomu, že rozvoj je jednosměrná cesta a cílem je stát se tím, čím jsou západní země dnes. To také naznačuje, že rozvoj má cílovou destinaci a konečný bod, kterého vyspělé státy již dosáhly. Ignoruje tak fakt, že rozvoj je stále probíhající proces bez určeného

směru nebo konečného cíle. Rozlišení mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi předurčuje jejich vzájemný vztah, naznačující, že se vždy by se vždy jedna strana měla učit od té druhé. V této logice není prostor pro zamýšlení se nad mnoha způsoby, ve kterých se vyspělé země mohou učit od rozvojových, nebo nad možností, že takzvané “rozvinuté” země mohou sami potřebovat ještě další rozvoj.

Cítíme, že pro naši práci s dobrovolníky tyto formulace nejsou vhodné. V našich školeních chceme zůstat otevření takovému myšlení, které akceptuje, že je mnoho způsobů soužití a spolupráce. Chceme zůstat kritičtí k nerovnostem a neudržitelnosti rozvoje, jak v zámoří tak v našich vlastních státech. Takže, jaké máme alternativy?

Světový sever a světový jih

Toto je možná alternativa pro vyjadřování se o světových regionech. Za světový sever jsou obecně považovány USA, Kanada, západní Evropa, Japonsko a Jižní Korea. Většinou termín zahrnuje také Austrálii a Nový Zéland, přestože se nachází na jižní polokouli.

Světový jih označuje země Afriky, Asie a Jižní Ameriky. Termín “světový jih” je spojen s post-koloniální a mezinárodní teorií a snahou vyčlenit identity mimo “třetí svět” nebo “rozvojové” země. Výraz se objevil se během debat o postkolonialismu v sedmdesátých letech. Neobsahuje specifický pohled na to, co by měl být rozvoj, ani neporovnává ekonomicky chudší regiony s bohatšími. Ze všech těchto důvodů je tento termín také často užíván zúčastněnými stranami ze světového jihu.

Většinový svět

Dalším přístupem je užívání termínů “menšinový svět” a “většinový svět”. Když se podíváme na dnešní svět, bude nám jasné, že velká většina světového hospodářského bohatství leží v rukou malé menšiny lidí, většinou avšak ne výhradně, sídlících v ekonomicky bohatších zemích. A navíc, většina publikací a vědeckého výzkum je prováděna menšinou lidí z ekonomicky bohatších zemí. Na druhou stranu většina světové populace, převážně avšak nikoli výhradně, v ekonomicky chudších zemích má výrazně horší přístup k základním potřebám, jako jsou strava, přístřeší, zdravotní péče, vzdělání a kulturní práva. Tento termín se tedy zabývá nesrovnalostmi v rozdělení přístupu a zdrojů.

Chudoba

Chudoba je snad nejpoužívanějším slovem během školení dobrovolníků. Termín chudoba může vést k mnoha nedorozuměním a chybným pojetím, např. charakterizace osoby, komunity nebo země jako chudé může vést k diskriminaci nebo lítosti. Jak se tedy vyhnout rozhovorům o chudobě v takovémto obecném pojetí? Musíme začít snahou pochopit chudobu ve všech jejích mnoha aspektech a pomoci tak dobrovolníkům zamyslet se nad jejich vlastními zkušenostmi ve všech těchto ohledech a také jejich zasazení ve širším, světovém měřítku.

“Chudoba není rys, je to životní situace, která závisí na sociálních a politických podmínkách. Proto je to fenomén závislý na kontextu, který má různé podoby na různých místech; spojuje objektivní životní podmínky se subjektivním hodnocením.” (Nuscheler 2004, str. 144)

Miliony lidí po celém světě jsou ovlivněni chudobou a miliony lidí by pravděpodobně vnímali chudobu v jiných ohledech. “Absolutní chudoba” označuje zkušenost někoho, komu se nedostává základních potřeb

z nedostatku přístupu ke zdrojům. Lidí žijící v absolutní chudobě žijí ve velmi těžkých podmínkách, charakterizovaných mnoha nedostatky, např. nedostatek potravy vedoucí k podvýživě, nedostatek lékařské péče, pitné vody, kanalizace, příbytku nebo nedostatek smysluplného nakládání s odpadem. Světově počet chudých lidí klesl, avšak jak ukazuje Zpráva o lidském rozvoji od Rozvojového programu OSN (Sachs 2005, str.34), nerovnost ve společnosti za poslední desetiletí vzrostla.

“Pokud špatné podmínky nejsou dočasné, ale definují podmínky života jakožto celku, jsou životní podmínky popisovány jako chudoba, tradičně rozdělena mezi absolutní a relativní chudobou.” (Springer Gabler Verlag, Armut, 2013)

“Relativní chudoba” označuje omezené možnosti a přístup ke zdrojům jednotlivce v porovnání s obecným standardem ve společnosti, ve které daná osoba žije. V Evropě je definována jako méně než 60% průměrného platu střední třídy. Relativní chudoba je charakterizována nedostatkem dobré zdravotní péče a vzdělání, nedostatkem možností sociálního růstu a neschopností dopřát si volnočasové aktivity. Chudoba je v tomto kontextu případ nerovnosti, která ekonomicky znevýhodněným lidem způsobuje potíže nebo činí přímo nemožným účastnit se sociálního života. Chudoba také vede k nerovnostem v oblastech jako je vzdělání, volný čas a zdravotní péče, což ve velké míře ovlivňuje celkový pocit blahobytu.

Subjektivní nebo také “sociokulturní” chudoba znamená pocit sociálního vyloučení nebo diskriminace. Označuje subjektivní vnímání ovlivněné osoby a zasahuje kohokoli, kdo se kvůli své životní situaci považuje za chudého nebo má neustálý strach z chudoby.

Politická a kulturní chudoba označuje pocit přehlížení vyvstávající z vyloučení z politického a sociálního života. Někteří z těch, kdo zažívají politickou a kulturní chudobu, mohou mít pocit, že nemají příležitost ujmout se svých práv, což má dopad na formování politické vůle.

Tyto příklady terminologie ukazují, že použití určitých výrazů může hrát velkou roli v lepším pochopení světových problémů, které s dobrovolníky rozebíráme. Možnost vyplývající z diskuzí a projednávání pojmů, které používáme k popisování světa, vede k pohlížení na ten samý svět z jiných úhlů. Výsledně mohou vyvstat nové i staré otázky během školení s dobrovolníky.

Nedostatky a přednosti jazyka

“Jestliže myšlenka korumpuje jazyk, může i jazyk zkorumpovat myšlenky.” - George Orwell, 1984

Terminologie je jednou z věcí, které si musíme být vědomi při práci s dobrovolníky; osobní přístup, na kterém se zakládá náš jazyk, je další věc nad kterou bychom se v této kapitole chtěli zaměřit. Jsme se dobře vědomi, že všechno je jenom problémem perspektivy. Velmi často je diskuze o chudobě a nerovnostech ve světě a doma zastíňována perspektivou založenou na nedostacích: mluvíme o tom, co schází, spíše než o možnostech. Zatímco motiv pro dobrovolnictví může pocházet z jednoho pochopení chudoby (např. sympatie pro ty, kteří procházejí těžkou situací, nás může pohnout k aktivitě), naše myšlení by jím nemělo být omezené. Máme šanci jít za ona jednoduchá řešení vnímané chudoby a dát se směrem, který se nebojí toho nepoznaného, nejistoty a komplexity rozvoje. V případě našeho zapojení s

dobrovolníky je podstatné si uvědomit, co již komunity a státy dělají a co už funguje, a také pochopit omezené časové zapojení dobrovolníků do dané komunity, která má ovšem dlouhotrvající historii a bude pokračovat i po jejich odchodu.

Jazyk má vliv na naše emoce, a tedy i na náš společenský a sociální rozvoj. Neměli bychom porovnávat, měli bychom porozumět. Neměli bychom soudit, nýbrž přijímat, a tak přemoci strach a podpořit růst. Jestliže změníme jazyk nedostatků na jazyk předností, změníme pohled, upřednostníme pozitivní aspekty před negativními a z toho poroste šance na lepší výsledek jakékoliv situace. To neznamená, že bychom měli nosit růžové brýle a ignorovat realitu, ale když se budeme snažit na problém dívat z perspektivy síly a schopností jednotlivce i komunity, předností spíše než slabin, můžeme dojít k mnohem udržitelnějším řešením problému, kterému čelíme. Přístup přes přednosti proto přináší šanci objevit nové možnosti.

2. Kolonialismus, složité historie a sociální, politické a kulturní vlivy dobrovolnictví

Tato kapitola se zabírá dobrovolnictvím v kontextu kolonialismu a vzájemné globální závislosti. Cílem této kapitoly je také vyzdvihnout otázky sebereflexe pro každého, kdo se chce stát dobrovolníkem v zahraničí, ale i pro ty, kdo jimi již byli. Napříč Evropou se objevuje čím dál tím více lidí, který mají chuť objevovat svět, jiné kultury a společnosti, a kdo k tomu mají potřebné možnosti. Tato skutečnost vedla k vzrůstu v počtu lidí, kteří toto chtějí, se vydají cestou dobrovolnictví. Z mezinárodního dobrovolnictví se tudíž stal profesionální sektor, někdy i byznys, ale také i oblast zájmu pro sociální a rozvojové vědy. Přestože zaměření mnoha dobrovolnických projektů má své kořeny v rozvoji míru a komunit, v posledních letech se objevilo mnoho trendů pocházejících mimo tyto motivace. Z více komerčního dobrovolnictví se tak objevilo mnoho kontroverzních problémů. Sektor mezinárodního rozvoje se tak obecně zabývá otázkami ohledně koncepce mezinárodního dobrovolnictví a způsobu, jakým je nabízeno.

V posledním desetiletí byl publikován výzkum o tom, jaké pozitivní dopady má mezinárodní dobrovolnictví na dobrovolníky jakožto jednotlivce. Zkušenost s dobrovolnictvím umožňuje rozvoj velké škály cenných osobních dovedností a také nabízí hlubší porozumění problémům mezinárodního rozvoje. Výsledky a dopady mezinárodního dobrovolnictví na neziskové společnosti globálního jihu a jeho komunity jsou ovšem mnohem méně prozkoumané. Existující studie naznačují, že organizace a komunity globálního jihu mohou mít v závislosti na mnoha faktorech velmi rozličné zkušenosti s mezinárodním dobrovolnictvím, od vysoce pozitivních, po přímo ničivé. V této kapitole se budeme zabývat těmito problémy s cílem identifikovat vhodné přístupy mezinárodního dobrovolnictví, které mohou být prospěšné pro hostující organizace, dobrovolníky, i vysílající organizace dobrovolníků.

Neo-kolonialismus

Mezinárodní rozvojový sektor často udržuje koloniální rasismu a nerovné mocenské struktury mezi globálním severem a globálním jihem. Jak argumentují Lough a Carter-Black (2015), a jak jsme zmiňovali v kapitole 1, používání výrazů jako „vyspělé“ a „rozvojové“ země vnukává pohled na rozvoj, který představuje země jihu jako postrádající technologie, vědomosti a zdroje, a jako neschopné dohnat „moderní“ Západ bez externí pomoci.

„Ale jeho [kolonialismu] nejdůležitější sektor nadvlády byla mentalita kolonizovaných, skrze kulturu kontrolování toho, jak lidé vnímali sami sebe a jejich vztah ke zbytku světa... Kontrolovat lidskou kulturu znamená kontrolovat jejich nástroje sebe-chápání vůči ostatním.“ (Thiong'o 1986, p.16)

Tento pohled na rozvoj, stejně tak jako historie kolonialismu, zapříčinil dlouhotrvající nerovné mocenské struktury a takzvanou ‚kolonializaci mysli‘ (Thiong'o 1986, p. 16). Toto zapříčiňuje rasově založené asociace bílé rasy s pokrokem, mocí a vyšším postavením. Když se zabýváme globálním jihem a globálním severem, tyto sociálně zděděné mocenské struktury se rozpínají z etnických a rasových faktorů na ekonomické, geografické a politické vztahy.

Kdo má prospěch z mezinárodního dobrovolnictví?

Přínosy mezinárodního dobrovolnictví byly v posledních letech přehodnoceny, stejně tak jako cíle dobrovolnictví. Jelikož mezinárodní dobrovolnictví bylo formálně chápáno jako přinášející pokrok do společností, tyto společnosti byli definované jako primární příjemci přínosů dobrovolnictví. S více aktuálním přehodnocením perspektiv na dobrovolnictví se definice začaly přiklánět spíše k důležitosti mezikulturního vzdělávání a globálního vzdělávání. Tato perspektiva také doceňuje, že sám dobrovolník může mít ze své činnosti přínosy (osobní rozvoj, nové schopnosti, rozšiřování obzorů a změny v pohledu na svět), a že i vysílající komunity mohou mít přínos z nových schopností navrátilých se dobrovolníků a mohou se poučit o jiných kulturách skrze jejich zkušenosti.

Dobrovolník těží z celkového procesu hledání a přihlašování se na projekt mezinárodního dobrovolnictví, organizace administrativní stránky takového výjezdu, začleňování se do kompletně nového prostředí, práce s lidmi, které pravděpodobně potkává poprvé v životě, ze zkušenosti s novými kulturami a zvyky a s potřebou samostatně řešit nové druhy problémů. Toto všechno dobrovolníkům umožňuje vytvořit si širokou škálu dovedností a schopností, které se dají získat pouze skrze dobrovolnictví.

Dobrovolnictví a rozvojové vzdělávání

Vzdělávání v oblasti rozvoje může mezinárodnímu dobrovolnictví dodat nezměrnou hodnotu, zvláště v případě krátkodobých programů. Dobrovolník se po svém návratu může stát ambasadorem organizací, pro které pracoval, a využít tak své zkušenosti pro rozšíření povědomí širší společnosti o rozvojové problematice. V tomto smyslu může být dobrovolnictví edukativním přínosem pro dobrovolníkovu domovinu. Nicméně, literatura zabývající se vzděláním v oblasti rozvoje často zdůrazňuje, že v závislosti na to, jaká školení dobrovolník podstoupí před, během a po své dobrovolnické činnosti, mezinárodní dobrovolnictví může vyústit v buďto více kritické chápání mezinárodního rozvoje, nebo v podporu předem zažitých koloniálních a imperialistických stereotypů (Diprose 2012, Brown 2015) a vyprodukovat tak pohled na rozložení světa, který následuje ty nejzjednodušenější ideje o rozvoji (Simpson 2004).

Bohužel mnoho dobrovolníků je vysíláno na jejich pracovní místo s velmi malým, nebo žádným vzděláním v oblasti rozvoje jako součást jejich programu (skrze přístup ke školení, probíraná témata, kritické perspektivy nebo užité metody). Toto se nejvíce týká komerčních zřizovatelů takzvaných ‚gap year‘ dobrovolnických programů, často nazývaných dobrovolnický turismus nebo voluntourism. Faktory, které určují, zdali se dobrovolník zapojí do komplexních rozvojových problémů ať už během, anebo po jeho programu, mohou být: využití přístupu rozvojového vzdělávání, struktura a kritické prostředí pracovního místa, anebo předchozí vzdělání a osobnost daného dobrovolníka. Toto může mít také vliv na to, jestli stereotypy o ‚třetím světě‘ budou jednoduše akceptovány (Jones 2005) nebo potlačeny. Tudíž klíčem k udržitelnému chápání rozvoje v kontextu dobrovolnictví je adekvátní trénink dobrovolníka předem, během a po skončení jejich programu (Devereux 2008, Simpson 2004, Jones 2005).

Kate Simpson (2004) vytyčila zásady toho, čemu říká ‚pedagogika sociální spravedlnosti‘. Podle tohoto konceptu by rozvojové vzdělávání pro mezinárodní dobrovolníky mělo zdůraznit propojenost států globálního jihu a globálního severu a potlačit domněnky, že toto jsou kompletně separátní subjekty. Chudoba by neměla být představována jakožto nedostatek příjmů, infrastruktury nebo pracovních pozic, ale jako důsledek komplexních mezinárodních sociálních, kulturních a ekonomických mocenských

vztahů. Během dobrovolníkoví přípravy by měl být kladen důraz na to, že „procesy, které umožňují mladým západanům přístup k takovým finančním zdrojům a morálním pohnutkám vedoucím k vycestování a dobrovolnictví v zemích globálního jihu, jsou ty samé procesy, které téměř znemožňují takovéto aktivity v obráceném směru. Obdobně dědictví kolonialismu, které představuje historický a inspirativní podklad pro moderní „gap year“ projekty, s sebou nese problematiku mocenských vztahů.“ (Simpson 2004, p.690)

Mezinárodní dobrovolnictví může napomáhat reprodukovat mocenské struktury na mikro levelu, jelikož jde hlavně o bílé dobrovolníky z globálního severu přicházející do globálního jihu s iniciativou pomoci. Omar Agbangba (2018), sociolog z Toga, říká: „jak vůbec můžeme mluvit o inklusivním rozvoji, když začínáme na nerovných odrazových můstcích pro mladé lidi ze Severu a z Jihu?“ Agbangba zastává ten názor, že je potřeba vzájemné výměny v rámci dobrovolnických programů. „Taková to oboustrannost pro mladé lidi z Jihu obnoví spravedlnost: pokud mladí západané mohou bez omezení přijít dobrovolničit do Afriky, mladí jižané by měli stejnou možnost bez zábran dobrovolničit na Severu.“

Dopad mezinárodního dobrovolnictví na lokální neziskové organizace a společnost

Jaký dopad má práce dobrovolníků z globálního severu na lokální společnosti, které navštíví? Může být mezinárodní dobrovolnictví příležitostí něčemu se přiučit i pro hostující komunity? V porovnání k výzkumu o dopadu mezinárodního dobrovolnictví na samotného dobrovolníka, je množství výzkumu na toto téma překvapivě malé. Hlavním důvodem tohoto rozdílu je fakt, že hmotné dopady dobrovolnictví na lokální komunity jsou těžce měřitelné a často jsou viditelné až po dlouhodobých projektech. Z výsledků různých průzkumů se dá vyčíst velká škála přínosů pro lokální komunity pracující s mezinárodními dobrovolníky (Lough 2014). Za prvé, z ohledu lidského kapitálu, neziskové organizace globálního jihu získávají nové schopnosti (často v oblasti informačních komunikačních technologií), novou energii a nadšení, a hlavně mezikulturní zkušenosti z práce s mezinárodními dobrovolníky (Heron 2011, Perold et al, 2013).

Obvykle máme dva typy dobrovolnických projektů – krátkodobé a dlouhodobé. Za krátkodobé se obecně považují projekty trvající méně než 8 týdnů. Hlavní kritikou krátkodobých programů je fakt, že kvůli svému omezenému trvání jsou pozitivní dopady zastíněny praktickými komplikacemi a negativními dopady na místní neziskové organizace a komunity. Mimoto, mnoho rozsáhlejších problémů mezinárodního rozvoje může být založeno nebo prohloubeno jak krátkodobými, tak dlouhodobými projekty mezinárodního dobrovolnictví. Toto se týká například reprodukce existujících stereotypů.

Dojem mezinárodního dobrovolníka o hostující organizace a komunity může být zkreslený stereotypy o tom, že místní komunity je chudá a lidé závislí na pomoci z venčí. Proto i takové základní schopnosti, jako například výuka jednoduché angličtiny, mohou připadat jako dostačující základy pro výkon důležitých prací v rámci dané komunity. Je jednodušší ztotožnit se s takovým to pohledem, než podstoupit více komplexní a kritický přístup k přetrvávajícím podmínkám historického i současného vlivu kolonialismu, strukturám globální ekonomiky, nebo dopadů mezinárodní pomoci.

Přestože Peter Devereux (2008) hodnotí mezinárodní dobrovolnictví veskrze pozitivně, uznává, že „ve své nejhorší podobě může mezinárodní dobrovolnictví představovat imperialismus, paternalistickou

charitu, dobrovolnickou turistiku, nebo sebestřednou honbu za vlastním kariérním a osobním růstem už tak dobře zaopatřených západňanů. Pokud dobrovolníci nejsou dobře obeznámeni s hlavními příčinami chudoby v konkrétním kontextu místa, kde jsou umístěni, riskujeme, že pochopí chudobu pouze jako fenomén specifický globálnímu jihu a neuvědomí si, že stejné mechanismy mohou způsobovat potíže lidem globálního severu. „Chudoba se stane problémem „tam daleko“, na kterou můžeme pasivně shlížet, a ne se s ní aktivně potýkat.“ (Simpson 2004)

Tato problematika chápání mezinárodního dobrovolnictví rezonuje v mnohem širší společnosti než pouze v globálním severu. Simpson (2014) vysvětluje, že skrze neinformované mezinárodní dobrovolnictví společnost získává tento příliš zjednodušený pohled na chudobu a mezinárodní dobrovolnictví, díky kterému si snadno obhájí vysílání mladých a nekvalifikovaných pracovníků na krátkodobé výjezdy pod záštitou rozvoje. Takto vzniká začarovaný kruh, který udržuje stereotypy o globální chudobě jako vzdálené a nás se netýkající situace. Přitom v realitě, a zvláště při stále rostoucí globalizaci, životy lidí ve všech částech světa jsou komplexně propojené.

Máme zdokumentované extrémní příklady negativních dopadů dobrovolnické turistiky. Například Carepeter (2015) se ve své práci zaměřuje na volunturismus v kambodžských sirotčincích. Příchod západních, relativně zámožných dobrovolníků, kteří si přijíždějí hrát s osiřelými dětmi v industriální péči, může potenciálně způsobit nárůst těchto institucí a oslabit kambodžské rodiny, které začnou své děti turistům na hraní pronajímat za peníze (Stupart 2015). Mnohé studie dokumentují negativní dopad krátkodobého vztahu, který si děti vytvoří s věčně se střídajícími dobrovolníky ať už v sirotčincích nebo ve školách, na jejich chování. Dalším problémem je, že dobrovolníci často nejsou pečlivě vybíráni a neprocházejí prověrkou pro práci s dětmi. Na místě jsou tedy často obavy o ochranu dětí, nehledě na to, že hostitelské organizace jsou většinou velmi marginální nebo dokonce naprosto nepřítomné výběru dobrovolníků (Stupart 2013). Tyto problémy dosáhly takových výšek, že sítě jako Better Volunteering, Better Care byly přímo založeny s cílem odradit mezinárodní dobrovolnictví v místních pečovatelských organizacích. V roce 2018 australský parlament uznal obchodování se sirotčinci jako formu moderního otrokářství a formálně tak potvrdil, že mezinárodní dobrovolnictví v sirotčincích napomáhá obchodu s dětmi.

Nejsou to ale jen programy práce s osiřelými dětmi, které způsobují negativní dopady na místní komunity. Další aktivity s etickým problémem jsou budování komunitních zahrad, malování škol nebo budování cest. Nebylo by to možné zrealizovat bez účasti mezinárodních dobrovolníků, nebo na druhou stranu, nemohlo by se to realizovat pomocí místních umělců, architektů a stavitelů, kteří by za svou práci obdrželi peníze na svou obživu?

Jaké jsou výhody?

I přes všechny tyto problémy mezinárodní dobrovolnictví může mít mnoho výhod jak pro hostující organizace, tak pro místní komunity; například rozvoj sociálního kapitálu, mezikulturní vzdělávání, a získávání lidských zdrojů za nízkou cenu. Dobrovolníci jsou obecně proaktivní a kreativní s omezenými zdroji. Mohou tak být velmi nápomocní strategickému rozvoji hostující organizace. Dalším zvýhodňujícím faktorem je, pokud jsou místní komunity předem připraveny na příjezd i práci dobrovolníků. A také, jak už bylo řečeno v přechozích sekcích, je důležité, aby si dobrovolníci byli vědomi jejich postavení v

globální společnosti a širších historických, zeměpisných a sociálních kontextech svého pracovního umístění. Pokud si budou plně vědomi potenciálních dopadů a problémů spojených s jejich aktivitou, stejně tak jako možnými přínosy, budou mít dobrovolníci větší zájem o místní kulturu i o lidi, které na své cestě potkají.

Nicméně, zřejmě nejdůležitějším a nejtrvalejším přínosem dobrovolnictví v zahraničí je dobrovolníkův návrat domů. Po svém návratu mohou dobrovolníci propagovat zájmy jejich hostujících komunit a bojovat proti přetrvávajícím mocenským nerovnostem mezi globálním severem a globálním jihem, a stejně tak i v rámci jejich vlastních společností, které jsou často také produktem těch samých globálních faktorů. Tudíž, mezinárodní dobrovolnictví má potenciál vytvořit dlouhotrvající variaci přínosů pro všechny zúčastněné, které mají nejvyšší úspěšnost v okamžiku, kdy je spolupráce mezi vysílající organizací, hostující organizací, dobrovolníky a členy hostující komunity nastavena rovnocenně.

3. Zkoumání hodnot a rámců v mezinárodním dobrovolnictví

Co informuje motivaci někoho, kdo se rozhodne zapojit do mezinárodního dobrovolného zážitku? Jaké jsou hodnoty těchto osob, a jaké jsou širší společenské hodnoty, které tyto motivace informovaly? Tato kapitola bude zkoumat hodnoty a rámce v kontextu mezinárodního dobrovolnictví a zejména vytvoří příležitost pro mezinárodní dobrovolnické odvětví zvážit, které hodnoty prosazujeme v naší práci. Na základě předchozích kapitol se tato kapitola bude zabývat tím, jak mohou určité předpoklady a rámce v mezinárodní dobrovolné činnosti, pokud zůstávají nezpochybnitelné, negativně ovlivňovat práci a vztahy s komunitami na globálním jihu.

Darnton a Kirk (2011) tvrdí, že hodnoty jsou jedním z nejvíce zanedbávaných a přesto důležitých faktorů při dosažení pozitivní změny. Definují hodnoty jako hlavní principy, které používají jednotlivci k tomu, aby posuzovali situace a určovali jejich průběh: tím, že zkoumáme tyto hodnoty podrobněji, máme mnohem větší šanci přinést smysluplné pozitivní změny. Podle Darntona a Kirka, stejně jako ovlivňování našich chování a postojů, jsou hodnoty spojeny se způsobem, jakým rozumíme a interpretujeme svět: "Hodnoty jsou považovány za kořeny našeho motivačního systému: jsou to hlavní principy, kterými jsme jednat a tím hodnotíme jak naše vlastní akce, tak činnost ostatních" (2011). Autoři zkoumali psychologický základ teorie hodnot a motivačních cílů a snažili se zjistit, kteří jsou nejvíce aktivní v povzbuzení veřejné angažovanosti v rozvoji. To vedlo k identifikaci řady hodnot kolem univerzality, která je klíčovým faktorem pro zapojení se do problémů "větších než sebe", včetně otázek týkajících se vývoje.

Hodnoty naopak vytvářejí to, co Darnton a Kirk nazývají "rámce", definované jako kusy věcných a procesních znalostí v mysli, pomocí kterých rozumíme situacím, nápadům a diskurzům v každodenním životě a které mohou vést k potenciálním slepým místům.

Jak podporujeme hodnoty v naší práci?

Když komunikujeme s našimi dobrovolníky, když uvádíme na trh a propagujeme naše programy a ve vši naší externí komunikaci, např. prostřednictvím sociálních médií a dalších online místech, publikujeme zprávy, které propagují určité hodnoty. Tudiž je důležité, když komunikujeme s dobrovolníky a veřejností, abychom se zabývali hodnotami, které chceme podporovat a růst. Výzkum Murphyho (2014) týkající se irského sektoru nevládních organizací zjistil, že mnoho nevládních organizací hovoří o "rovnosti", ale ve své vnější komunikaci posiluje naopak hodnoty, které jsou paternalistické, patronizující a zjednodušující (např. nadužívání snímků s ženami s dětmi a ženami pracujícími na polích).

Příkladem tohoto jevu je to, co bylo nazýváno odkazem "Živé pomoci". Tato iniciativa zaměřená na získávání finančních prostředků vytvořila obrázek veřejnosti na globálním severu jako mocných dárců, přičemž veřejnost v afrických zemích byla obsazena jako vděční příjemci. Posílil představu o masové chudobě jako "nevyhnutelné" a "neměnné" pro lidi v zemích na celém jihu s náznakem, že je to jejich vlastní vina. Nezohlednila komplexní povahu vývoje a základní strukturální faktory, jako je vykořisťování a kolonialismus, které jsou probírány v předchozí kapitole. Samotný pojem "charita" může mít tendenci posilovat, normalizovat a legitimizovat tento nerovný mocenský vztah.

Motivace "pomoci" se ukázala jako jeden z hlavních důvodů, proč se lidé na globálním severu rozhodují dobrovolně pracovat na základě vnímaného deficitu a charitativního vnímání rozvoje a následné potřeby mezinárodní dobrovolné činnosti. Zatímco tato motivace vychází z dobrých úmyslů, v mnoha případech čin pomoci již naznačuje pozici moci člověka, který pomáhá. Kdo o pomoci rozhoduje? Je pomoc žádaná nebo vnucená? Jak se tato dynamika odehrává v naší oblasti, zatímco v zámoří může mít důsledky pro zachování nerovných struktur moci mezi lidmi na globálním severu a globálním jihu.

Darnton a Kirk dále zkoumají důsledky toho, jak jsou hodnoty aktivovány a posilovány v jejich práci kolem "povrchových" a "hlubokých" rámců. Povrchové rámce jsou slova, fráze a příběhy, které nevládní organizace používají k promluvě o rozvojové pomoci a charitě. Jsou určeny k aktivaci hlubokých rámců, které definují jako světonázory. Po analýze toho, jak rozvojový sektor komunikuje s veřejností, zjistili, že je to obecně problematické: běžně používané povrchové slova mají tendenci aktivovat hluboké rámce, které lze považovat za negativní a škodlivé pro lidi, které nevládní organizace prohlašují, že podporují.

Příklady některých problémových povrchových rámců jsou:

- Rámec Pomozte Chudému - podtrhuje obraz bohatých lidí, kteří dávají, a chudých, dostávají;
- Rámec Poskytování Pomoci - k ukončení chudoby by lidé měli dávat peníze z bohatých zemí chudým;
- Charitativní rámec - posiluje představu NGO, které jsou nástroji, které umožňují privilegovaným lidem sdílet bohatství s těmi, které mají méně štěstí.

Příklady hlubších rámců, se kterými mohou být tyto zprávy propojeny, zahrnují:

- Rámec Racionální Aktér - prosazuje představu světa plného lidí, kteří provádějí samostatná nezávislá rozhodnutí. To bylo základem mnoha institucí, včetně bank, marketingu a vzdělávání. Vzhledem k tomu, že se nevládní organizace stávají čím dál tím většími podnikatelskými organizacemi, aby získaly a podpořily image značky, mohou se stát součástí tohoto rámce;
- Rámec Volný Trh - předpokládá, že svět je naplněn jednotlivci, kteří se snaží maximalizovat svůj vlastní majetek. Bohatství je vytvořeno skromným úsilím těchto osob, jejichž osobní svobody se spojují se sebe-disciplínou, aby byli konkurenceschopnější. Tato předpokládaná pracovitost způsobuje, že si zaslouží bohatství, které získávají.

V ostatních případech může komunikace nevládních organizací také aktivovat povrchové rámce, které jsou považovány za pozitivnější z hlediska dosažení dlouhodobých změn:

- Rámec mezinárodní solidarity - myšlenka, že jsme všichni v tom společně: to, co postihuje jednoho z nás, ovlivní nás všechny;
- Rámec sociální odpovědnosti - máme společnou odpovědnost za to, pracovat na zlepšení společnosti;
- Rámec aktivismu – osoba zapojena do nevládních organizací, je považována za „aktivizovanou“

v rámci určitého problému nebo kampaně.

Některé příklady hlubších rámců, na nichž tyto hodnoty spočívají, zahrnují:

- Nehierarchický rámec - může být definován v rámci sektoru nevládních organizací jako vývojové programy postavené na strukturách, které nejsou "založeny na nahoře nebo dole, nebo vyšší a nižší";
- Rámec participativní demokracie - zakotven v základní domněnce, že lidé jsou schopni sebe-řízení. Přestože jsou experti nutní k poskytnutí zásadního poradenství, jsou to lidé samotní, kteří by měli mít právo si stanovit svou vlastní trajektorii.

Transakční aktivní občanství versus trvalé zapojení aktivního občanství

Darntonova a Kirkova práce uznává rámce individualismu a konzumerismu, které jsou v současné době dominantní v naší společnosti. Ty mohou být spojeny s rámcem "Transakce", který klade důraz na výměnu zboží nebo služeb mezi jednotlivci, obvykle v kontextu ekonomické výměny. V závislosti na konceptualizaci a strukturování umístění dobrovolníků, je možné vidět, jak by mohli propagovat model "transakčního" aktivního občanství. Dobrovolník by například mohl být vyzván, aby nahlíželo na své umístění z izolované a dekontextualizované perspektivy: zkušenost dobrovolnictví v jiné zemi a kultuře je jedinečná, intimní zkušenost, která je jako platba za služby dobrovolníka. Tento přístup znemožňuje možnost společného vytváření a vzájemného sdílení zkušeností a omezuje to, co dobrovolník přivádí zpátky do své komunity z hlediska nových znalostí.

Nicméně při snaze o větší porozumění a uvědomování si takových rámců v mezinárodních dobrovolnických programech tento přístup představuje také příležitost zvýšit povědomí či dokonce výzvu k přehodnocení společenských dominantních rámců. Jak mohou být programy poskytovány způsobem, který podporuje univerzalismus, globální spravedlnost a aktivní občanství, pohybující se od jednotlivce ke kolektivu?

Existuje obrovská příležitost se zde učit od společností na globálním jihu, do kterých dobrovolníci cestují, pokud jde o způsoby, jak být ve světě, které jsou více společné, kolektivní a společenské, než odkud pocházejí dobrovolníci. Jaké možnosti přicházejí z možnosti trávit čas v kultuře s odlišnými dominantními rámci a hodnotami, než je naše vlastní kultura? Budeme to ignorovat a pokusit se o zavedení západního modelu vývoje, nebo je možnost pozastavit, poslouchat, sledovat a učit se zcela jiným způsobem a obrátit pomocnou motivaci na jeho hlavu, abychom zjistili, co můžeme skutečně učit za integritu a prospěch naší společné lidskosti?

Hodnoty a mezinárodní dobrovolnictví

Tyto otázky vzbuzují další, které mezinárodní sektor dobrovolníků zvaží. Myslíme si, že by bylo informativní, a proto doporučujeme, aby pracovníky v sektoru mezinárodního dobrovolnictví zkoumali hodnoty, které ovlivňují motivaci dobrovolníků. Dále aby zkoumali, jak tyto hodnoty mohou být posíleny nebo je naopak konfrontovat s jinými názory během dobrovolnických projektů. Úloha zprostředkovatele je kritická při přípravě dobrovolníků, aby byli otevření ke vzájemnému učení, sdílení a prohlubování porozumění s kolegy v komunitě, kam budou cestovat. Facilitátor může také vytvořit podmínky, díky

kterým mohou dobrovolníci porozumět privilegiu bílých a otázkám moci, které mohou podkopat důvody, proč existuje program na prvním místě, a vzít toto vědomí do jejich projektu a toho, jak se zabývají otevřeností a ochotou učit se.

Vyzkoumali jsme několik podnětných otázek pro facilitátory pracujícími s mezinárodními dobrovolníky, které mohou vzít na vědomí. Na tyto otázky neexistují jednoznačné odpovědi, ale doufejme, že budou užitečné při pomáhání jasně identifikovat hodnoty, které facilitátoři propagují prostřednictvím školení, a být schopni je důsledně sdílet.

- 1) Jaká jsou očekávání spojená s hodnotami a motivacemi a je v pořádku tato očekávání zpochybnit prostřednictvím školení? Například "chci změnit svět", "reaguji na náboženskou motivaci", "chci rozšířit svou mysl a prožít různé kultury"?
- 2) Jak by mohly některé motivace ovlivnit to, jak lidé spolupracují s hostitelskou komunitou? Společná motivace k dobrovolnictví se pohybuje od přání předat své dovednosti dál, pomáhat lidem, až ke přání ke změně místa a životního stylu dobrovolníka. Jak by se to mohlo projevit v názorech a postojích dobrovolníků k těm, s nimiž budou pracovat, a jak může být vytvořen prostor v trénincích, aby to prozkoumali?
- 3) Jak můžeme identifikovat hodnoty, které nechceme s dobrovolníky rozvíjet? Například, pokud je dobrovolnictví považováno za prostředek k získání "společenského uznání", není to hodnota, kterou chcete propagovat. V tomto případě je nutno si promluvit s dobrovolníky během tréninku o tom, jaký obraz dobrovolnictví budou sdílet po zámořských zkušenostech

Konečně, tento odraz o hodnotách a rámcích se většinou nachází v prostoru dílny a školící místnosti. Další výzvou je rozpoznat všechny rozpory mezi protikladnými hodnotami a rámci, které koexistují v rámci širší organizace. To může být obzvláště patrné v rámci organizací, které mají silný fundraisingový rozměr, který se opírá o aktivaci některých výše uvedených "povrchových rámců" (poskytování pomoci, charity) a zaměření na rozvojové vzdělávání a globální učení (nehierarchická participativní demokracie). Podpora pozitivních hodnot ve výcvikovém prostoru může být výchozím bodem pro jejich šíření v celé organizaci, aby byly hodnoty viditelné, vyrovnané a srozumitelné. Transformační potenciál mezinárodního dobrovolnictví může být příležitostí k zamyšlení se nad hodnotami naší společnosti, obzvláště těmi, které podporují sebe-rozvoj, a vyvážit to větším zaměřením na hodnoty, které podporují sebe-transcendenci.

4. Dynamika výkonu v rámci mezinárodního dobrovolnictví

"Mezinárodní pomoc a humanitární pracovníci jsou velmi často v pozici moci v komunitách, kde pracují. Často pracují v kontextu, kdy jejich postavení autority a kontrola zdrojů mohou vytvořit dojem nadřazenosti. V kombinaci s post-krizovým působením může být tato pozice dále posílena v důsledku traumatu a zranitelnosti komunit, kterou komunity po krizi zažívají. Jakékoli zneužití této moci je v přímém rozporu s duchem skutečného internacionalismu a zcela podkopává přístup založený na právech k rozvoji. " (Comhlámh 2018)

Na začátku roku 2018 vstoupil mezinárodní sektor vývoje a pomoci do období krize, neboť obvinění z chování nebo některých zaměstnanců společnosti Oxfam UK v Haiti po zemětřesení dostala rozsáhlé mediální pokrytí. Předcházející citace je přímým odkazem na tuto skutečnost a poukazuje naléhavou potřebu se zabývat problematikou dynamiky moci v rámci dobrovolnických programů. Tato kapitola si klade za cíl prozkoumat, jak nejprve rozpoznat tuto dynamiku a následně se dostat ke zkoumání struktur, které vedly k celosvětové nespravedlnosti a nerovnosti na mikro i makro úrovni. Problémy mohou být historické, ale stále působící na současný svět. Ve všech těchto případech je skutečně důležité zvážit dopad na hostitelské komunity, a jak by akce, přístupy a perspektivy dobrovolníků z globálního severu mohly mít negativní dopad na komunity na celém globálním jihu. Programy dobrovolnictví a širší mezinárodní rozvojové odvětví mají potenciál být spolupůsobícím v udržování takové síly dynamiky - nebo mohou být také schopny začít tuto změnu.

Měli bychom být opatrní, aby se dobrovolníci nebo ti z nás, kteří pracují v této oblasti, necítili vinni za jejich privilegium - mohlo by to mít za následek to, že dobrovolníci budou pociťovat potřebu se ospravedlňovat a dokazovat to, že to co dělají, je dobré. Mohou se bránit přiznání spoluzodpovědnosti za vzniklé problémy. Toto téma je nesmírně obtížné, obzvláště jelikož v současné době již existuje podezření vůči charitám a nárůst dobrovolnictví má dopad na to, jak lidé vidí veškerou mezinárodní dobrovolnou činnost. Naši dobrovolníci musí tak obhajovat nejen smysluplnost jejich vlastních rozhodnutí, ale i dobrovolnictví obecně. Proto je velmi důležité být při této diskuzi šetrní, abychom mohli s dobrovolníky vkročit na cestu ke kritičtějšímu pohledu na mezinárodní dobrovolnictví a jejich účasti v něm.

Tyto rozhovory mohou být obtížné a dokonce i nepříjemné. Nejsme zvyklí na to, abychom si uvědomovali a reflektovali vlastní moc a privilegium, obzvláště když jsme součástí národů, kteří byli historicky utlačovatelé. Také zpochybnění naší moci může se zdát nebezpečné, pokud znamená nutnou změnu v našem chování. To je výzva, kterou vás vyzýváme k přijetí, s nadějí, že některé z těchto rozhovorů by mohly oslovit vaše dobrovolníky a skutečně ovlivnit vaše dobrovolnické programy.

"Byl jsem přesvědčený, že vím, co bylo to správné a byl jsem tam, abych pomohl. Každý měl mi jít z cesty a dovolit mi, abych to udělal. Vnucoval jsem svůj světový pohled na situaci a neposlouchal jsem lidi, se kterými nebo pro které jsem pracoval. Člověka napadnou slova jako "arogance" a "bílý zachránce", možná s několika dalšími. Měli byste pravdu. Zneužil jsem své postavení k tomu, abych ostatním vnutil svůj názor na situaci. Nezáleželo na tom, jestli jsem měl pravdu nebo ne, neměl jsem o tom rozhodovat". (Koordinátor dobrovolnictví na London School of Economics, 2016)

Dobrovolníci z celosvětového severu se mohou dostat do pozice moci a odpovědnosti pouze z důvodu svého původu (Comhlámh, 2007). Mohlo by to být důsledkem toho, že hostitelská komunita nemá prostředky na financování platu někoho místního, kdo by vykonával stejnou práci. Další možností je, že odesílající agentura nebo hostitelská komunita má dojem, že dobrovolník je "upřímnější", nebo roli může odehrát přístup k finančním prostředkům (Comhlámh, 2007). Abychom překročili zjednodušenou analýzu tohoto problému, chtěli bychom to prozkoumat v rámci přístupu k celosvětovému občanství. Na začátek bychom chtěli uznat, že dobrovolníci z globálního severu mohou podstoupit transformaci, pokud jsou otevření učení se od svých vrstevníků a kolegů na jihu. Globální přístup k občanství přesahuje omezený rámec "my" a "oni" a místo toho uznává širší kontext sdílené účasti na složitosti problémů v současnosti.

Comhlámh (2007) uvedl, jak je důležité zpochybňovat předpoklady a status quo v naší dobrovolnické práci a namísto toho podporovat solidaritu mezi národy světa, abychom dosáhli spravedlnosti, rovnosti a lidských práv pro všechny.

V posledních letech se stále více zaměřujeme na koncepci reciprocity a její základní roli v mezinárodním dobrovolnictví. Jak uvedl Lough (2016), samotný koncept pomoci naznačuje vztah dárce a příjemce, což vede k implicitně asymetrickým vztahům se zakotvenými pojmy patronace, moci a nerovnosti. Dosažení úplné reciprocity je náročné, ale, jak zdůrazňuje Lough, "programy, které upřednostňují vzájemnou výměnu mezi jižními a severními partnery, mohou překonat mnoho komplikací spojených s konvenčními poměry pomoci".

Když hovoříme o přístupu k celosvětovému občanství, vyzýváme k obnovení vyprávění, které se vždy formuje a mění, a ten, který se méně soustředí na oddělení národů světa a více zaměřením na "nás" –na jednotu - a držení našeho pohledu na nerovné síly, které zhoršují chudobu a nespravedlnost a to, co všichni můžeme udělat, abychom to konfrontovali. Privilegium, že se člověk může zapojit do dobrovolnického programu, nebo dokonce do jakéhokoliv projektu, který přivádí lidi z celého světa a z různých perspektiv dohromady, spočívá v tom, že spojuje jediný dominantní příběh a vytváří příležitost k novému rozhovoru. To se však bude stále spoléhat na povědomí o potenciální nerovnováze účasti a dominantních hlasů, když se spojí spektrum lidí z různých prostředí.

Účast na mezinárodním dobrovolnickém projektu je zakomponována do širších sil a dynamiky mimo kontrolu dobrovolníků. Jsou však součástí skutečnosti a mají schopnost formovat a využívat tyto perspektivy jako body pro osobní a kolektivní reflexi. Když se skutečně ponoříme do těchto otázek, zjistíme, že dobrovolníci a dobrovolnické programy by ve skutečnosti mohly být spolupůsobícími v udržování samotné chudoby a nespravedlnosti, které se snažíme prostřednictvím naší práce řešit. To je nepříjemná pravda. Kdybychom měli tu odvalu se pustit do reflexe těchto otázek, je možné, že samotná struktura naší práce by se musela změnit, obzvláště pokud chceme nabízet dobrovolnictví smysluplným a udržitelným způsobem. Pokud budeme mít důvěru v samy sebe, a budeme schopni čelit nejistotě, může to být obohacení pro všechny zúčastněné. Naše působení může být smysluplné, kritické a mít dlouhotrvající dopad na jednotlivce, stejně jako na větší obraz konfrontace současné dynamiky sil, které udržují nespravedlnost.

"Naše práce by se měla zabírat solidaritou a spolu-působením mezi globálním jihem a globálním severem. Mezinárodní rozvoj a humanitární pracovníci by si měli vzít k srdci to, že si musí neustále klást otázky o své vlastní praxi a zajistit, aby neudržovali vykořisťující, koloniální historii a nezneužívali zranitelné komunity. "(Comhlámh, 2018)

5. Cesta k uvědomělému dobrovolnictví

Proč vysíláme dobrovolníky do zahraničí? Tato otázka se může zdát/ jevit jako zbytečná, přesto stojí za úvahu.

Pokud je to proto, abychom lidem pomohli objevit svět, proč raději nepracujeme v oblasti cestovního ruchu? Děláme dobrou věc? Nebylo by lepší vyslat studující? Nebo lidi, kteří dokáží otevřít svou mysl jinému způsobu percepce/vnímání světa, a využít svého nově nabytého vhledu ke změně ve své vlastní společnosti, do které se navracejí? Ať už jsou dobrovolníci kdokoliv, je důležité, abychom s nimi pracovali způsobem, který prohlubuje a rozšiřuje jejich kritický pohled na svět, umožňuje jim lépe porozumět složitosti problémů, mocenské nerovnováze a pokračovat v činnosti po-návratové aktivitě.

Andreotti (2006, 2012) se touto otázkou intenzivně zabývá. Její přístup je založen na myšlence kritické gramotnosti a na předpokladu, že veškeré znalosti jsou jen částečné a nekompletní, konstruované v kontextu naší kultury a zkušeností. Abychom se učili a přetvářeli naše názory/postoje, vnímali vlastní identitu a vztahy, potřebujeme k tomu kromě vlastní perspektivy i perspektivu jiných lidí.

Ve spojitosti s tématy, kterými se zabývaly předchozí kapitoly, je důležité vytvořit prostor, ve kterém by se dobrovolníci mohli zamyslet nad kontextem místa projektu, nad vlastními domněnkami či lidí kolem a vytvořit si vlastní kritický názor. K tomu patří možnost zkoumat, jak se utváří naše myšlení/bytí/cítění/jednání a jak je naše přesvědčení ovlivňováno naší pozicí v mocenských strukturách, sociálních vztazích, dělby práce a zdrojů. Tímto můžeme lépe zasadit naší práci do kritického rámce při zachování bezpečného prostoru. Andreotti zkoumá formy globálního vzdělání na škále od měkkých po kritičtější přístupy. Doporučuje použít více reflexivní přístup, který se posunuje ze "snahy budovat trochu lepší svět" k pojetí "společně kráčet vstříc možným novým světům". Právě tento reflexivní přístup chceme prozkoumat v této kapitole.

Dobrovolnictví jako proces učení se

Pokud chceme, aby naše programy získaly kritičtější a více reflexivní přístup, je třeba dobrovolnictví vnímat jako proces učení. My jej dělíme na tři fáze: školení před odjezdem, zkušenost v cizí zemi a školení po návratu.

Školení před odjezdem by mělo připravit dobrovolníky na jejich cestu do zahraničí. Nicméně je to také příležitost otevřít některé otázky položené v tomto manuálu. Účastníci by si měli začít uvědomovat stereotypy a slepá místa jejich znalostí o cílové zemi. Školení může přinést alternativní pohledy na rozvoj a vyprovokovat otázku, proč je svět takový, jaký je. Výzkum vedený organizací Comhlamh (2009) ukázal, že je větší pravděpodobnost zapojení dobrovolníků po jejich návratu, když se k tomu rozhodli ještě před odjezdem. To podtrhuje, jak je důležité vnímat mezinárodní dobrovolnictví jako proces učení, nejen jako jednorázovou zkušenost v cizí zemi. To vede k celkové změně konceptu dobrovolnické zkušenosti jako programu rozvojového vzdělávání. Rozvojové vzdělávání by mělo být přirozenou a nepřetržitou součástí celého programu, nikoliv jen nadstavbou po návratu domů.

Rozvojové vzdělávání by se také mělo stát běžnou součástí pobytu v zahraničí během dobrovolnického programu. Například průběžným GRV školením. V ideálním případě by dobrovolnické angažmá mělo být připraveno a organizováno ve spolupráci s místní skupinou či NNO, aby docházelo ke společnému učení se a sdílení různých pohledů, ve smyslu vzájemnosti.

Měli bychom se také zabývat problémem bilaterální reciprocity, který byl nastíněn v předešlé kapitole. Pokud se snažíme o opravdovou vzájemnost, neměl by program být reciproční? Jak může být solidarita a partnerství plnohodnotné, když je výměna pouze jednosměrná? Jsou tu pochopitelně systémové překážky, především ekonomické a vízové, které přímo nemáme moc ovlivnit. Nicméně existují programy, které navzdory těmto překážkám, fungují i recipročně. Vždy stojí za zvážení, jak můžeme reciprocitu zakomponovat do našich programů od začátku.

Po návratu dobrovolníků ze zahraničí je velmi dobré poskytnout následnou podporu, která jim pomůže usnadnit návrat domů a minimalizovat problémy spojené se začleněním se zpět. Tzv. debriefing (rozbor) pomáhá dobrovolníkům dát smysl jejich nabytým zkušenostem a najít způsob jak je začlenit do běžného života. Do toho je vhodné zahrnout seznámení dobrovolníků s aktivistickými skupinami z okolí. Tento krok může být klíčový pro následnou aktivní angažovanost dobrovolníků. Manuál „What Next“, který byl vytvořen v rámci programu Erasmus +, nabízí organizacím pracujícím s dobrovolníky praktické tipy, jak taková podpora po návratu může vypadat. Manuál byl vytvořen také pro specifický kontext České republiky, Irska, Spojeného království a Německa.

Jak se prakticky přiblížit k reflexivnímu dobrovolnictví

Kroky, které Comhlámh popsal v publikaci „From Volunteers to Active Citizens“ (2015), nám mohou být východiskem k vytvoření programů, které více zohledňují komplexnost dobrovolnictví. Andreotti navrhuje používat na rozdíl od pojmu „reflection“ (uvažující) pojem „self-reflexivity“. Reflektující dobrovolník bude přemýšlet o své individuální cestě, o svých domněnkách a rozhodnutích. Reflexivní dobrovolník průběžně konfrontuje individuální předpoklady s kolektivními pohledy společensky, kulturně a historicky zasazených „příběhů“ (např. rozvoj, kolonialismus) a hledá mezi nimi cestu.

Jaký dopad může mít, podle vašich zkušeností, tento posun na vaše dobrovolnické programy? Jaké konkrétní kroky pro to můžete v podmínkách vaší vlastní práce udělat?

	dobrovolnictví	reflexivní dobrovolnictví
Tréning před odjezdem	Zaměření na fundraising, pracovní náplň, bezpečnost, využití času, příprava na 'jinou kulturu', co dělat a co nedělat (v oblasti zdraví, bezpečí, komunikace, kulturně podmíněné etikety, jak se chovat v obtížných situacích) Podpořit jednotlivce v tom, aby jednali na základě toho, co pro ně	Zkoumání co v mém kontextu znamená „kultura“ a její vztah k identitě a moci; zkoumání vlivu obrazů a zpráv z postkoloniální perspektivy; příprava na zvládání rozdílnosti a posílení schopnosti se z rozdílnosti učit. Podpořit jednotlivce v kritickém nahlížení na dědictví a procesy vlastních kultur, ve vytváření odlišných scénářů budoucnosti a

	bylo definováno jako „dobrý život“ a „ideální svět“.	převzetí odpovědnosti za rozhodování a jednání
Důvod dobrovolnictví – důvody k jednání	Charitativní model; generovat příjmy pro projekty v zahraničí; pomoc v místech, kde existuje předpokládaný nedostatek "rozvoje", zdrojů, dovedností, technologie atd.; důvody k jednání jsou humanitární / morální	Model spravedlnosti; solidarita; důvody k jednání jsou politické / etické
Role dobrovolníků	Přenos znalostí; poskytování věcí nebo služeb; přinášet dobro / sdílení; odpovědnost za druhé (učit nebo budovat kapacity druhých); být součástí řešení - vytvořit tlak na změnu struktur.	Širší odpovědnost globálního občana; naučit se o rozvoji a odpovědnosti vůči druhým přemýšlet jinak; učit se společně s druhými; pochopení a přijetí, že jsme všichni zároveň součástí problému a součástí řešení
Pohled na kulturu	Jsmo všichni stejně propojeni, všichni chceme to samé; uznávat jiné kultury, ale v hloubi duše cítit, že naše vlastní kultura je ta pravá a pro všechny	Porozumět nerovnosti mocenských vztahů; schopnost vidět vlastní kulturu v kontextu; vypěstovat cit pro vnímání fungování kulturních rozdílů; chápat lidi jako produkty různých životních příběhů a historie, jako výsledek různých okolností a aspirací
Pohled na to, co se má změnit	Instituce a jedinci, kteří brání rozvoji	Struktury a systémy, ale i předpoklady (elity Severu a Jihu prosazují vlastní předpoklady za obecně platné), kultury, vztahy
Vnímání komunit na globálním Jihu	Přemýšlejte o komunitě nějakého státu jako o homogenním celku; Vidět "nedostatek" spíše než "zdroje/příležitosti/nadbytek"	Přemýšlení o komunitách jako o složitých a heterogenních sociálních systémech; uznávání vůdčích lidí v komunitách; uznání sdílené lidskosti v kontextu nerovného světa
Co dělat po návratu?	Fundraising pro vysílající organizaci; zasílání peněz přímo na projekt; zvyšování povědomí o globálních otázkách a propagace dobrovolnických kampaní; změny v životním stylu (vzorce spotřeby)	Využití zkušeností k lepšímu pochopení vlastní pozice / kontextu; účast na transformaci struktur, předpokladů, postojů a mocenských vztahů ve svém vlastním okolí; zapojení do řešení globálních otázek; akce založené na pochopení vzájemné závislosti

Výše uvedená tabulka vychází z prací Vanessa Andreotti (2006), zvláště pak ze stati „Soft versus critical global citizenship education“ publikované v *Policy and Practice – A Development Education Review* str. 40 - 51.

HLAVY VZHŮRU / „HEADS UP“

Další užitečný nástroj pro reflexi vlastní činnosti nabízí EarthCARE Global Justice (2017). Tzv. model „HEADS UP“ je doporučený nástroj pro reflexi našich programů a jednotlivých činností. Jeho cílem je uvědomění si toho, co explicitně a implicitně sdělujeme během a skrze práci s mezinárodními dobrovolníky. Umožňuje vytvoření programů postavených na hlubších učebních procesech, které vedou k odlišné spolupráci a sounáležitosti mezi studenty, dobrovolníky a organizacemi. Takové programy mohou vést ke snížení vlivů současných globálních výzev a transformaci jejich nehlubších příčin.

Model „HEADS UP“ vytvořila Vanessa Andreotti (2012) a upravili jsme ho pro potřeby organizací vysílajících dobrovolníky.

Hegemonie (víra či předpoklad, že jedna skupina/stát je lepší či důležitější než jiná).

Nevytvářejí naše programy nechtěný předpoklad, že západní dobrovolníci vědí víc než místní lidé? Například tím, že západní dobrovolník „pomáhá“ při stavbě domů nebo pracuje v sirotčinci? Znamená to, že přenos dovedností a znalostí je jednosměrný? Tedy, že dobrovolníci ze Severu dávají a místní, obyvatelé Jihu, přijímají? Je tento pohled na věc přesný nebo by měl být zpochybněn?

Jak bychom mohli vytvořit programy soustřeďující se víc na vzájemné učení, partnerství a solidaritu?

Etnocentrismus (představa, že pohled jedné etnické skupiny je všeobecně platný)

K tomuto dochází ve chvílích, kdy soudíme jiné kultury čistě očima naší vlastní západní kultury a našich hodnot. Může se to dít velmi zřetelně, nebo jemnou, téměř skrytou formou. Vycházejíc z předpokladu, že naše kultura a způsob vidění světa jsou nadřazené jiným a že jsou správné. Může to vycházet z našeho podvědomí a práce s tím vyžaduje mnoho odhalování a odkládání.

Pomáhá naše rozvojové vzdělávání účastníkům pochopit "kulturu" jako něco sociálně konstruovaného a komplexního? Pokud dobrovolníci lépe pochopí povahu vlastní kultury a uvědomí si, jaký k ní mají vztah, budou schopni přijímat jiné kultury jiným způsobem.

Ahistorismus (opomíjení historických souvislostí a dědictví)

O tomto fenoménu mluvíme, když naše programy přehlíží historický kontext, který vedl k aktuální situaci zemí a komunit. Způsob, jakým dnes žijeme, je postaven na strukturách vytvořených předchozími generacemi: kolonialismu, vykořisťování, aj. Z výhod těchto struktur často stále těžíme.

Pomáhají naše programy prozkoumat různé faktory, které vedly k současné realitě, včetně konfliktů, kolonialismu, nespravedlivých obchodních podmínek a dalších forem vykořisťování? Zkoumají, jak se my, obyvatelé globálního Severu, podílíme na vykořisťování zemí, v nichž jako rozvojoví pracovníci a dobrovolníci pracujeme?

Depolitizace (ignorování mocenské nerovnosti a ideologických kořenů analýz a doporučení)

O depolitizaci hovořím v případě, když naše programy ignorují politický kontext a nerovnováhu moci. Může se to týkat témat jako pohlaví, etnikum, ekonomická třída, autorita dobrovolníka přicházejícího z Evropy. Pokud nad těmito tématy přemýšlíme v našem běžném kontextu a každodenním životě, je pravděpodobné, že si jejich vliv budeme uvědomovat i v zahraničí.

Zabývají se naše programy tématy, jako jsou moc a privilegia (výsady)? Pomáhají nám vnímat mocenské postavení v našich vlastních životech?

Sebeuspokojující motivace (snaha o sebepotvrzení/ získání zajímavé položky do životopisu)

Jaké jsou motivace dobrovolníků a vysílající organizace? Je pro ně důležité budování vztahů a pravé solidarity? Chystají se pomáhat, řešit problémy a měnit věci? Nebo se chtějí učit a růst v oboustranné sounáležitosti? Jak řekla Lilly Watson, původní australská aktivistka: "Pokud jste mi přišli pomoci, marníte čas. Ale pokud jste sem přišli, protože vaše osvobození je propojeno s tím mým, pak můžeme pracovat společně."

Diskutujeme na našich trénincích o motivaci naší i našich dobrovolníků?

Zjednodušená řešení (ignorování složitosti epistemologické, ontologické a metafyzické převahy)

Zkoumají naše tréninky kořeny problémů rozvojových témat i to, že jsme zároveň součástí problému i součástí jeho řešení? Jsou dobrovolníci konfrontováni a uvedeni do nepohodlí protichůdnosti a složitosti problémů, např. s tím, že se snažíme vytvořit spravedlivější svět, ale zároveň využíváme výhody struktur, které způsobují chudobu v jiných částech světa?

Nabízejí naše programy jednoduchá řešení složitých problémů nebo zkoumají problémy a jejich řešení kritickým způsobem a do hloubky?

Paternalismus (potvrzení nadřazenosti skrze poskytování pomoci)

Představují naše programy ty lidi, se kterými pracujeme, jako postrádající něco, co naši dobrovolníci mohou poskytnout? Například vzdělání, zdroje nebo rozvoj? Očekáváme, že komunita, pro kterou pracujeme, přijme naši pomoc vděčně a bez otázek? Respektujeme právo místních lidí aplikovat jiná řešení?

Podporují naše tréninky předpoklad nadřazenosti dobrovolníků a naší činnosti nad komunitou, ve které pracujeme?

Jak by mohl vypadat svět, kdyby všichni dobrovolníci měli touhu učit se vzájemné solidaritě? Kdyby byli připraveni učit se od hostitelských komunit alternativním způsobům rozvoje? Kdyby jim toto učení pomohlo pochopit složitost globálních problémů, jejich příčin a povzbudit je k zapojení se (k aktivnímu občanství) po návratu domů? Kdyby se vrátili jako aktivní globální občané a byli schopni kriticky uvažovat o otázkách rozvoje na místní a globální úrovni? Jaký by to mohlo mít dopad na rozvoj, na společnost doma či na životy jednotlivých dobrovolníků?

6. Cíle udržitelného rozvoje a dobrovolníci

V této kapitole se podíváme na poněkud odlišnou oblast. Chtěli bychom naznačit možnosti zapojení cílů udržitelného rozvoje (SDGs) jako tématu pro dobrovolníky. Proč a jak jsou tyto cíle relevantní pro naši práci s dobrovolníky? Jak můžeme přispět k jejich dosažení a jak mohou přispět k naší práci s dobrovolníky? A jak lze s SDGs pracovat kriticky, aby je dobrovolníci nepovažovali za všelék na problémy rozvoje?

SDGs je soubor 17 individuálních cílů, které se zabývají širokou škálou rozvojových témat a které by členské státy OSN měly využívat při přípravě svých rozvojových programů. SDGs vytvářejí rámec, jehož cílem je činit svět lepším v dlouhodobém měřítku. Netýkají se pouze určitých částí světa, ale zdůrazňují, že problémy je třeba řešit jak na Jihu, tak na Severu. Dobrovolníkům by SDGs měly pomoci si uvědomit, jak mohou přispět k celosvětové spravedlnosti i po návratu domů, a to definováním oblastí, které je třeba v jejich vlastní zemi zlepšit.

SDGs nabízejí komplexní rámec a týkají se širokého spektra celosvětových otázek. Jejich dosažení bude vyžadovat odhodlání a čas. Cíle mohou být představeny dobrovolníkům jako jeden z přístupů k rozvoji, který se snaží zahrnout mnoho s rozvojem souvisejících témat. Je také vhodné dobrovolníky seznámit, s jakými přístupy se pracovalo dříve (např. Millennium Development Goals, Poverty Reduction Strategy, apod.) - včetně jejich limitů a úspěchů. Na základě těchto informací, by měli být dobrovolníci schopni lépe vidět témata v souvislostech a mít kritický pohled na aktuální přístup.

Pohlížíme-li na cíle kriticky, jaké jsou možnosti zapojení dobrovolníků v jejich naplňování? Dobrovolníci jsou často po ukončení svého zahraničního projektu a po návratu domů, motivovaní něco změnit a ovlivnit jak věci doma fungují. Je důležité, aby facilitátor tuto motivaci podpořil, aby dobrovolníky napojil na existující aktivity, ve kterých mohou být užiteční. Napojení na fungující iniciativy je výhodné v tom směru, že zavedená struktura pomůže efektivně nasměrovat energii a využít čas. Dobrovolníci tak nemusí začít sami od začátku, ale mohou spolupracovat s ostatními na společných cílech a mohou si vyměňovat zkušenosti. Mít možnost podílet se na změně nebo i na malém pokroku jim pomáhá udržet si motivaci. Zároveň nová pozornost věnovaná již probíhajícím aktivitám může přinést novou energii pro další změny.

Pokud jde o jednotlivé kroky, které lze podniknout při naplňování cílů rozvoje, můžeme začít identifikací těch cílů, které nás nejvíc zajímají. Můžeme s dobrovolníky začít pracovat na některých ze 17 cílů před jejich odjezdem, což může být podnětem k jejich dalšímu zapojení se po návratu. Např.:

„Cíl 12: Odpovědná spotřeba a výroba“. Můžeme klást otázky typu: „Jaké nosím oblečení? Co jím?“ nebo konkrétněji „Odkud jsou mé džíny? Odkud jsou banány které jím?“ Potýkání se s takovými každodenními tématy může být dobrým výchozím bodem pro dobrovolníky, kteří mají zájem měnit svůj běžný život. Lidé jsou obvykle schopni uchopit problémy lépe, když se k nim vztahují osobně.

„Cíl 6: Pitná voda, kanalizace“ nemusí být stále v našem evropském klimatu považován za urgentní tak jako v mnoha jiných částech světa. Nicméně s nedostatkem vody jsme úzce spojeni a s jejím znečištěním

skrze spotřebu tzv. virtuální vody. Například výroba jedné džínů vyžaduje 11 000 litrů vody, z toho většinu při pěstování bavlny v suchých a velmi teplých oblastech, kde je nutné vodu čerpat z hlubinných vrtů. Tím dochází k znehodnocování tohoto přírodního zdroje. Kromě toho textilní továrny znečišťují vodní toky chemikáliemi vypouštěnými do odpadních vod. Je to globální problém, který lze vyřešit pouze tehdy, pokud se o něj budou zajímat také lidé v zemích s vysokou spotřebou všeho druhu.

„Cíl 7: Dostupné a čisté energie“ a „Cíl 9: Průmysl, inovace a infrastruktura“ mají obrovské, dlouhodobý vliv na naše životní prostředí. Změna technologií (například v oblasti osobní mobility, vytápění a energetiky) je zásadním krokem. To, že SDG jsou dobře propojené a vzájemně závislé, je ukázáno na „Cíl 13: Klima“, „Cíl 14: Život ve vodě“ a „Cíl 15: Život na souši“. Zatímco globální Sever produkuje více emisí CO₂, globální Jih pocituje účinky globálního oteplování mnohem bolestněji, ať už jde o častější výskyt tropických bouří a záplav, či větší sucha. Zvyšování povědomí lidí o změnách klimatu a o tom, že každý člověk ovlivňuje klima svými každodenními rozhodnutími, je velmi konkrétním krokem k dosažení cíle 13. V tomto směru mohou dobrovolníci organizovat vzdělávací akce či jiné aktivity propagující ochranu životního prostředí. „Cíl 11: Udržitelná města a obce“ může motivovat dobrovolníky, aby se ve svých komunitách podíleli například na rozvoji sdílené ekonomiky, rozvoji infrastruktury pro spoluobčany se zdravotním postižením a pro seniory, starali se o komunitní zahrady, prosazovali cyklostezky a stojany na kola nebo se snažili o více zeleně ve veřejném prostoru.

Těchto několik námětů ukazuje, jak široké jsou možnosti aktivit v rámci SDGs. My jako trenéři a facilitátoři můžeme pomoci propojit individuální zájmy dobrovolníků s tématy SDGs a s existujícími projekty, které pracují na splnění stejného cíle. Tímto lze na oplátku dosáhnout toho, že se z aktivismu dobrovolníka stane udržitelná občanská angažovanost.

Sekce 2- Zavedení do vlastní praxe

V této sekci se budeme zabývat různými aspekty toho, jak se skupinou účastníků prakticky pracovat na tématech, o kterých pojednávala předešlá část manuálu. Jak již bylo zmíněno, toto je doprovodný manuál k několika školitelským výstupům, které vznikly v rámci tohoto projektu (odkazy v úvodu publikace). Všechny mají podobnou strukturu a jsou rozděleny do čtyř částí:

- 1) Reflexe dobrovolnické zkušenosti
- 2) Zkoumání globálních témat
- 3) Tvorba akčních projektů
- 4) Co si odnáším

Předchozí manuály obsahují náměty, jak realizovat trénink. Proto nebude tato část pojednávat o konkrétních aktivitách, ale bude zkoumat a popisovat procesy, které stojí v základech samotných aktivit. Počínaje základy facilitace, konče nakládání s kontroverzními tématy.

7. Facilitační tipy: základ

„Řekni mi a já to zapomenou. Ukaž mi a já si to možná zapamatuji. Zapoj mne a já to pochopím.“

Konfucius 450 př. n. l.

Workshopy jsou úžasným nástrojem k osvojení si nových znalostí, dovedností a kompetencí. Specifické pro ně je to, že učební proces ve skupině začíná odspodu. Osoba, která workshop vede – facilitátor – nemusí nutně vědět o tématu víc než účastníci. Facilitace pomáhá skupině rozvíjet schopnosti a získat znalosti. Od tradiční role učitele se liší tím, že facilitátor nemá zodpovědnost za vzdělání skupiny. Klíčové je zde rovnocenné postavení facilitátora a účastníků; všichni nesou odpovědnost za dobrou vzdělávací zkušenost. V této sekci najdete sbírku doporučení zkušených facilitátorů, jak připravit a vést úspěšný workshop.

Cíle a záměry

Jaké jsou cíle a záměry vašeho workshopu? Co chcete, aby se účastníci naučili? O jakých tématech chcete hovořit? Příkladem takového cíle může být: „dobrovolníci rozumí, že jedním ze způsobů, jak zůstat aktivním globálním občanem je být aktivní ve svých místních komunitách“, nebo „účastníci znají možnosti zapojení do občanské společnosti a do místních komunit“.

Čas

Kolik máme na workshop celkem času? Kolik času je potřeba na jednotlivé aktivity? Je dobré v programu počítat s určitou časovou flexibilitou pro každou aktivitu. To umožní zkrátit nebo naopak natáhnout aktivitu podle potřeb vyplývajících ze skupiny v průběhu.

V takzvaném „přístupu zaměřeném na učící se“ (learner-centered approach), o kterém pojednává následující kapitola, je možné spolu s celou skupinou rozhodnout o tom, jak dlouhé budou jednotlivé

aktivity. Když cítíme, že jsme narazili na důležitý bod v diskuzi a nedostává se nám času, v tradičním přístupu je to trenér, který rozhodne, kolik času se této otázce ještě věnuje a o kolik bude zkrácena následující aktivita. V přístupu zaměřeném na učící se tuto otázku předloží facilitátor skupině a společně hledají odpovědi. Aby se mohli účastníci informovaně rozhodnout, musí rozumět, jaký dopad budou mít dohodnuté změny na nadcházející části programu. Vyžaduje to zkušeného trenéra, který dokáže rychle zhodnotit varianty změn, jejich dopady na trénink a vysvětlit je účastníkům.

Atmosféra důvěry, otevřenosti a učení se

Pravidla a atmosféra, tak jak je na začátku tréninku nastavíte, velmi ovlivní hloubku diskuzí a povahu výměny názorů. Proto je dobré naplánovat na úvod aktivity, které pomohou účastníkům se navzájem poznat. Pokud se vám podaří vytvořit atmosféru, ve které lidé cítí, že jejich příspěvky jsou vítané, a zároveň si jsou vědomi toho, že učení může být doprovázeno vystoupením z vlastní komfortní zóny, velký kus práce je hotov. Jak takovou atmosféru vytvořit?

Pokud máte příležitost být se skupinou na počátku tréninku, pozorujte dění a výrazy ve skupině, a jak na ně reagují jednotliví účastníci. To vám pomůže poznat jednotlivce a udělat si obrázek o úrovni znalostí ve skupině. Jako facilitátor/ka se můžete účastnit aktivit a sdílet stejné informace o sobě. To vytváří rovnoprávný vztah s účastníky a buduje vzájemnou důvěru. Během příprav na diskuzi o sociální spravedlnosti, můžete využít aktivity pracující s vlastním postavením v různých kontextech.

Vždy si buďte vědomi, že to, jak nahlížíme na určitou věc, je ovlivněno pocitem, kontextem, ze kterého vycházíme, a vlastními zkušenostmi. Tím lze poukázat na to, že si jste vědomi toho, že nevíte vše a že nemusíte mít vždy pravdu. Vaše otevřenost a přiznání vašich potenciálních předsudků může účastníkům pomoci, aby si rovněž uvědomili riziko jejich osobní předpojatosti. Na začátku tréninku se můžete se skupinou dohodnout na pravidlech a podmínkách vaší skupinové práce. Manuál „What Next“ nabízí rady a náměty, jak skupinovou dohodu vytvořit a je výborným zdrojem dalších tipů, jak zacházet se skupinovou dynamikou.

Vytvořit prostor pro kritické myšlení

Zatímco budete otevírat kontroverzní témata, nezapomínejte, že účastníci mohou přinášet celé spektrum různých pohledů a názorů. Často odrážejí jejich životní zkušenost. Způsob, jak tuto zkušenost interpretují, je do značné míry ovlivněna prostředím ve kterém byli socializováni, vzdělání a výchovaní. Cílem vašeho působení by neměla být změna jejich myšlení. Spíše byste měli přinášet nové reflektivní otázky a nové úhly pohledu. Vhodný nástroj pro vytvoření aktivity naplňující tento cíl, je třífázový model vzdělávacího cyklu kritického myšlení (E-U-R):

- **Evokace:** proces učení začíná tím, že si účastníci uvědomí a slovně vyjádří, co o daném tématu již vědí a co si o něm myslí; zároveň by měli umět formulovat otázky týkající se nejasností, které cítí a které by chtěli během workshopu probrat.
- **Uvědomění si:** konfrontace původních pohledů a názorů účastníků s novými informacemi, jinými názory, nově popsaným kontextem (texty, film, příběhy, přednášky).
- **Reflexe:** účastníci znovu formulují své postoje a názory, začleňují nové informace a výstupy z diskuzí s kolegy. Uvědomují si, co se naučili. Které jejich původní názory se ukázaly být správné a

kteřé nikoliv, či jaké jsou názory a postoje druhých (ostatních účastníků, facilitátora). Jako facilitátor/ka využívající tento model nedáváte hotové odpovědi, spíše budete experimentovat s otázkami. Mimo jiné, jak položit dobrou otázku, která vyprovokuje plodnou reflexi.

Je důležité si uvědomovat, že jako facilitátoři nejste odpovědní za veškerou nespravedlnost ve světě a že se rovněž učíte. Proto si nic neberte osobně! Ne všichni účastníci budou hned připraveni vystoupit ze své komfortní zóny a používat kritické myšlení. Jejich ochota a schopnost tak učinit může souviset s jejich předchozími zkušenostmi s podobnými skupinami, s používáním reflexních metod a s kritickým myšlením. Každý z účastníků vstupuje do společné místnosti s jiným pozadím a s jinými nástroji, jak pracovat s tématy. Vaším úkolem je budovat respekt k této různorodosti a přizpůsobit svá očekávání. Také nabízet metody, které při diskuzích nebrzdí kritické myšlení, ale posilují ho. Nezapomeňte, že zodpovědnost za proces učení sdílíte s účastníky. Semínka poznání, která sázíte, možná vyrostou a vykvetou mnohem později.

Sdílený základ pro porozumění

Ujistěte se, že každý ve skupině rozumí tématu, definicím i kontextu diskutovaných problémů. Na počátku můžete vyzvat účastníky, aby se s ostatními podělili o své znalosti a o své zdroje informací. Uvědomte si, že v této fázi mohou v diskusi dominovat lidé s vyšší úrovní znalostí. Vytvořte prostor, do kterého se každý zapojí, abyste si vytvořili obrázek o znalostech na úrovni jednotlivců i skupiny. Pokud zjistíte, že skupině chybí porozumění některým základům, buďte připraveni poskytnout skupině definice a informace z důvěryhodných zdrojů. V diskusi o komplexních problémech může být užitečné si dohodnout posunek či neutrální výraz, který účastníci mohou použít, když je něco nejasné a vyžaduje další vysvětlení.

Buďte aktivní facilitátoři

Umění facilitace spočívá mimo jiné v nalezení rovnováhy mezi dominantním působením ve skupině a pasivním pozorováním. Z povahy vaší role, účastníci očekávají, že povedete skupinu k cíli, zajistíte dodržování dohodnutých pravidel a budete vést účastníky k respektování názorů ostatních. Podpořit rovnocennému porozumění ve skupině můžete například přeformulováním položených otázek. K orientaci skupiny během diskuze pomůže i zopakování původní otázky a zamýšleného směru diskuze. Na konci či uprostřed je užitečné shrnout hlavní body a zdůraznit, na čem se skupina shodla. Facilitátor/ka by si měl/a všimnout nejen verbální, ale i neverbální složky komunikace. Například, pokud někdo nerozumí, bojí se zeptat nebo nechce přerušovat mluvčího, je to facilitátor/ka, kdo může mluvčího požádat o vysvětlení nebo parafrázování toho, co bylo řečeno.

Pokládání správných otázek

Vedení školení v oblasti rozvojového vzdělávání je především o zapojení účastníků. Dobrý facilitátor/ka bude klást hodně otázek a prezentovat méně faktů. Položením otázky nebo série otázek, umožňujeme účastníkům, aby hledali vlastní řešení a měli pod kontrolou vlastní proces učení. Jaký druh otázek pomáhá aktivnímu zapojení účastníků? Při kladení otázek vždy mějte na paměti cíle workshopu. Přemýšlejte o tom, jak slova, která volíte, ovlivní odpovědi, které dostanete. Například je velký rozdíl mezi „Jak jste se cítil?“ a „O čem jste přemýšleli?“. Chcete, aby účastníci diskutovali o prožitku a emocích

(první otázka), nebo o myšlenkách a názorech (druhá otázka)? Pokud je to možné, používejte otevřené otázky, které lépe doprovází učení.

Průběh workshopu

Praktické záležitosti k místu workshopu

- Je v místnosti denní světlo a je větratelná?
- Je v ní příjemná teplota – ani horko ani zima?
- Jaká je v místnosti úroveň hluku?
- V jakém poměru je velikost místnosti a velikost skupiny?
- Jak je místnost přístupná? Máte ve skupině někoho se sníženou pohyblivostí? Jak jim můžete usnadnit přístup?
- Přestávky – dělejte je každých 90 – 120 minut.
- Jazyková bariéra může být zásadním problémem. Pokud facilitátor/ka vede workshop ve svém rodném jazyce a není to rodný jazyk všech účastníků, mluvte pomalu a ved'te k tomu i ostatní rodilé mluvčí.

Začátek

Jak již bylo řečeno, na začátku workshopu by se měli všichni zúčastnění poznat a seznámit se s tématem. Nechte nějaký čas (10 - 30 minut) mezi oficiálním zahájením a skutečným začátkem. To umožní účastníkům neformální komunikaci, pomáhá odbourat bariery a vytvořit uvolněnou atmosféru. Čaj nebo káva mohou být v této fázi velmi užitečné. Zkuste se v této době vyhnout tomu, že si budete připravovat pomůcky na workshop. Místo toho konverzujte s účastníky, zkuste si promluvit s každým z nich a pokud se předem neznáte, seznámit se. Přispívá to k neformální atmosféře a navíc můžete získat další informace o účastnících, které můžete využít během workshopu.

Samotný workshop můžete začít nějakou rozechřívací aktivitou (ice-breaker), něčím zábavným, obvykle nějakou hrou či fyzickým protažením. Seznam vhodných aktivit najdete např. v příloze manuálu „What Next“.

Hlavní část workshopu

Hlavní část workshopu je určena k dosažení cílů workshopu, které jste si stanovili. Facilitátor/ka by si měl/a položit následující otázky:

- Jakých cílů a záměrů chci dosáhnout?
- Jaké metody a aktivity použiji?
- Zohledňuji různé styly učení?

Dobrý princip je promíchávat skupinu. Účastníci se budou moci zapojit do rozhovorů a skupinových prací v každé dílčí skupině jinak. To pomáhá atmosféře soudržnosti skupiny a zapojení všech. Při vytváření skupin rovnoměrně rozdělte ty, kteří se již dobře znají, do různých skupin. Vaším cílem je soudržná a inklusivní skupina a promíchávání účastníků právě tomuto napomáhá. Účastníci tak mají možnost diskutovat s lidmi, se kterými se doposud nebavili. To předchází předsudků a stereotypů.

Závěr

Je dobré si v závěru vyhradit čas na reflexi a zpětnou vazbu účastníků. Zeptat se na to, jak se cítí po workshopu. Čas na tuto reflexi by měl být úměrný celkové délce programu. Také je dobré se zeptat na hlavní myšlenky či otázky, které si jednotliví účastníci z workshopu odnáší. To podporuje proces učení.

8. Facilitace zdola nahoru, zaměřená na učící se, přizpůsobení praxi

Existují různé formy vzdělávání. My zastáváme názor, že dobrá facilitace vždy klade potřeby učících se do centra workshopu. Může být snadné myslet na záměr workshopu - na to, co chceme ve workshopu předat, nikdy bychom ale neměli zapomínat na účastníky a jejich potřeby. V této kapitole se budeme zabývat tím, jak začlenit motivace dobrovolníků do našeho plánování workshopu. Pokud bereme potřeby účastníků skutečně vážně, může to zásadně ovlivnit naše pojetí workshopu.

Zde jsou některé principy vzdělávání zaměřeného na učící se, založené na zkušenostech partnerů tohoto projektu:

Společné vytváření programu

Program tréninku bývá obvykle předem naplánován trenérem a bývá účastníkům představen na začátku tréninku. Poté jsou účastníci vyzváni, aby se k navrženému programu vyjádřili a formulovali svá očekávání. V přístupu zaměřeném na učící se jsou účastníci zapojováni do procesu plánování co nejintenzivněji. Pokud účastníky známe předem a lze je kontaktovat před konáním workshopu, je možné od nich posbírat během přípravné fáze návrhy do programu. Velmi jednoduchý způsob, jak to udělat, je rozeslat účastníkům krátký dotazník o jejich očekáváních a potřebách: Otázky mohou vypadat takto:

- Školení pro mě bude úspěšné, pokud...?
- To nejdůležitější o čem bych se chtěl/a dozvědět víc je ...?
- Co by pro tebe mohlo být během školení největší výzvou?

Dle povahy a kontextu školení lze vymyslet mnoho dalších vhodných otázek. Tyto otázky mohou být např. i součástí motivačního dopisu během přihlašování na školení.

I když je školení otevřeno pro účastníky bez předběžné přihlášky, lze program nastavit participativním způsobem. V takovém případě lze program vytvořit s účastníky na začátku workshopu, a pokud trvá více dní, na počátku každého dne. Společné plánování neznamena navymýšlet si cokoliv. Jako facilitátoři/ky disponujeme určitým omezeným rejstřík nástrojů a proto není v našich silách splnit vše, co si skupina vymyslí. Nicméně stále tu je možnost se dohodnout pořadí aktivit během dne. Sdílení naše facilitátorského plánu se skupinou může vést k významnému přizpůsobení programu potřebám skupiny. Tímto způsobem také skupina dostane možnost být součástí samotné facilitace, co může posílit jejich motivaci a pocit odpovědnosti za výsledek učení.

Společné plánování metod

Pro školitele používající přístup zaměřený na učící se je důležité být transparentní nejen v oblasti obsahové, ale i v oblasti metodologické. Nabídnout skupině několik metod vedoucích ke stejnému výsledku a nechat účastníky rozhodnout může být náročné, protože to vyžaduje mnohem více času pro diskuzi a rozhodnutí. Nicméně se přitom mohou účastníci mnohem víc ztotožnit s procesem učení a cítit mnohem větší odpovědnost za dosažení dobrých výsledků. Jasné popsání rozdílů mezi jednotlivými

metodami rozhodovací proces výrazně zrychlí. Navíc, školitel/ka si musí být vědomý/a, jak zvolená metoda může ovlivnit cíl workshopu a komunikovat toto ve skupině.

Nechat účastníky zpracovat výsledky workshopu

Přístup zaměřený na učící se přesouvá hodně práce a odpovědnosti týkající se shrnutí výsledků workshopu z facilitátora/ky na skupinu. Skupina bude potřebovat umět reflektovat, čeho dosáhla, aby byla schopna na práci navázat a využít výsledků po školení. Facilitátor/ka může skupině nabídnout různé metody, jak shrnutí udělat, a nechat skupinu vybrat.

Jak toto vše může vypadat při práci s mezinárodními dobrovolníky?

Jak uplatnit výše uvedené principy v skupině dobrovolníků, záleží do značné míry na konkrétní skupině. Snažíme se u dobrovolníků posilovat kritické myšlení, což v praxi znamená nabídnout jim různé materiály, aby mohli prozkoumat klíčová témata. Např.: přinést dva články, jeden podporující dobrovolnictví a druhý ho kritizující. Články poskytnou účastníkům podklady k přemýšlení a na facilitátorovi je, aby se zajímal o to, jak s tím účastníci budou pracovat.

Pro facilitátora/ku může být zajímavé nabídnout skupině rozporuplné podněty, například z oblasti termínů definovaných v první kapitole manuálu. Namísto toho, aby řekl, který termín je správně a který špatně, může skupinu nechat o termínech diskutovat. Facilitace není vždy snadná. V následující části se zaměříme na některé obtížné situace, se kterými se facilitátoři setkávají.

9. Skupinová dynamika: tipy a triky pro obtížné situace

Ocitli jste se někdy jako facilitátoři v obtížné situaci? Pomysleli jste si někdy uprostřed workshopu, „Nevím co bych teď měl udělat“? Přemýšleli jste někdy o „obtížných lidech“ ve vaší skupině a o tom jak s nimi efektivně jednat? V diskuzích s kolegy facilitátory jsme se často shodli, že nám chybí prostor pro diskuzi o složitých otázkách facilitace, o ošemetných momentech a obtížných situacích. Na rozdíl od zvládání kontroverzních problémů, kterým se bude věnovat následující kapitola, tato část pojednává o obtížných aspektech procesu facilitace a nabídne vám některé zkušenosti a řešení. Doufáme, že to ve vás probudí vašeho „vnitřního facilitátora“ a že zde najdete inspiraci, jak při vedení skupiny jednat.

Než se budeme zabývat některými konkrétními problémy, rádi bychom vám nabídli reflexi vašeho stylu práce se skupinou. Jaký typ facilitátora jste? Kam chcete váš styl facilitace posunout? Připravili jsme vám jako pomůcku k přemýšlení následující škály. Prosím označte na nich křížkem místo, kde se podle vašeho mínění nacházíte teď a poté označte kolečkem místo, kam potřebujete váš styl facilitace posunout. Prostor mezi křížkem a kolečkem vám nabízí příležitost k přemýšlení o tom, jak vaši facilitaci zlepšit: doufáme, že vám tento nástroj pomůže vyplnit mezeru mezi osobní a profesní reflexí.

Zaměření na proces Zaměření na obsah

Sólová práce ----- Práce ve dvojici

Struktura / plán Volnost / improvizace

Oceňování konfliktu ----- Vyhýbat se konfliktu

Ač jste na těchto škálách kdekoliv, jste v pravou chvíli na pravém místě!

Při každém působení v roli facilitátora musíme najít rovnováhu mezi následujícími oblastmi: obsahem který chceme předat, procesem, kterým skupina při tomto učení prochází a mezi naší osobností, stylem, metodami které volíme, znalostmi které máme a třeba i naší momentální náladou!

Zkuste se zamyslet: co potřebuji udělat, kam se potřebuji dostat, s kým potřebuji pracovat, aby se zlepšil můj výkon v roli facilitátora? Co mi v současné době chybí a jak to získat? V této kapitole vám nabízíme prostor pro přemýšlení o problematických situacích i o tom, jak v nich vaše reakce zlepšit.

Problémy

Následující problémové oblasti identifikovali lidé, kteří vedou skupiny v prostředí mezinárodních dobrovolnických projektů. Jedná se o postřehy z praxe. Uvedené náměty a postřehy nejsou v žádném případě míněny jako návody: spíše chceme nabídnout prostor pro přemýšlení o věcech, o kterých nemáme v praxi často příležitost hovořit. Zde jsou některé z nich:

“Obtížná” osoba

Je pouhá půlhodina od začátku jednání a už jste si ho všimli: “obtížná” osoba, někdo kdo vás znervózňuje a o kom jste si rychle udělali úsudek. Je zde nebezpečí, že taková osoba vás bude připravovat o energii, odvádět vaši pozornost od ostatních členů skupiny nebo od úkolu, který řešíte. Co s tím můžete dělat?

Za prvé analyzujte chování a vlastnosti takového člověka. Co z nich spouští vaše reakce? Jak uvádí Art of Facilitation workshop (2017), je možné, že vaše podráždění souvisí spíše s vámi, vašimi zkušenostmi a předsudky, než s jednáním vašeho protějšku. Příručka Peacebuilder’s Handbook (Doherty, M. 2014) nabízí tipy jak s “problémovými” účastníky jednat:

- Dýchání – naučte se ve stresových situacích pracovat s dechem.
- Kritika – nebraňte se hned kritice. Poslouchejte, zvažujte a reagujte, jen když to považujete za nutné.
- Nesrážejte protějšek – nezesměšňujte druhé, když o vás pronesou nelichotivou poznámku, může se vám to později nevyplatit. Přijměte poznámku, zvažte reakci a jděte dál.
- Rejpalové – pamatujte, že ti kteří mají připomínky a námítky na ně mají právo. Neupírejte ji ho a nesoupeřte s nimi. Jejich „rejpaní“ může být příznakem jejich nejistoty.
- Nikdy nic nepředpokládejte – facilitátor není jasnovidce. Nicméně musíte číst řeč těla, zvláště když jsou lidé unavení a neklidní. Pokud máte pochybnosti o potřebách jednotlivých účastníků, přímo se jich zeptejte.
- Sabotéři – pokud někdo systematicky vyrušuje skupinu a kazí její práci, můžete to dle uvážení řešit spolu se skupinou, nebo si ho vzít stranou a řešit situaci individuálně.

Řeč těla může významně ovlivnit situaci, např. pokud se postavíme, přebíráme kontrolu nebo směřujeme energii; tím že se k lidem nepřiblížíme, jim dáváme prostor a pokud k někomu přijdeme blíž, může dotyčný cítit, že se na něj zaměřujete, že ho vyvoláváte nebo vyzýváte k reakci.

Odklon od původního směru práce

Debata se odchyluje od tématu ... někdo prohodí něco, co sice nemá s projednávanou věcí nic společného, ale je to pro účastníky zajímavé. Facilitátor se musí rozhodnout: nechá probíhat debatu novým směrem a oživí ji, nebo se držet dohodnutého směru? Ještě složitější je spolupráce ve dvojici; jak se s parťákem na postupu dohodnout, když jste součástí skupiny?

Někteří facilitátoři mají tendenci trvat na odsouhlaseném směru, ať už se to týká plánovaných výstupů, metod práce či probíraných témat. Mnoho účastníků oceňuje právě to, že facilitátor pomáhá držet dohodnutý směr a nedovoluje odbíhání. Jiní facilitátoři upřednostňují volný styl vedení. Na skupině nechají, kam se bude práce ubírat a snaží se při tom vytvářet podmínky pro co nejlepší učení, provádí skupinu procesem a podporují ji. V předešlých kapitolách byl tento styl označen jako ‘přístup zaměřený na žáka’.

Ať máte jakýkoliv styl facilitace, s odklonem od plánu se nevyhnutelně setkáte. Někdy to může poskytnout nečekaný prostor pro hlubší poznání. Lidé nejsou lineární bytosti a jejich učení se neřídí lineárními vzorci. Někdy může být změna směru debaty nejefektivnější pro přemýšlení/rozvoj jednotlivců i skupiny a vede přesně tam, kam skupina potřebuje jít! Pro facilitátora je užitečné se na situaci podívat z nadhledu: O co se tu snažíme? Jaká je to skupina? Co právě teď děláme? Co by mělo být výsledkem naší práce? Je to, co právě děláme užitečné a v souladu s našimi cíli, i když jsme to plánovali dělat jinak? Musíte zvážit, zda se jedná o neplodné odbíhání nebo cestu k hlubšímu učení. Musíte též brát v úvahu čas, který máte k dispozici (a co budete možná muset obětovat, pokud dáte prostor novému směru), potřeby celé skupiny (brát v úvahu zda nejde jen o zájem jednotlivce) a to jestli je postup novým směrem efektivní.

Domluva s účastníky o změně směru práce může být metodou jak jim vytvořit prostor a zapojit je do spoluvytváření programu. „Umění hostit (Art of Hosting)“ je přístup k facilitaci který zdůrazňuje „spoluvytváření“ mezi účastníky a facilitátorem: je založeno na předpokladu, že každý člen skupiny „vlastní kousek pravdy“, který společně zkoušíte najít. Trénink přístupu Umění hostit poskytuje facilitátorům nástroje a dovednosti, které jsou užitečné při vedení improvizované skupinové práce – bez pocitu, že se pohybujete na nevhodné odbočce. (www.artofhosting.org)

Velmi zkušený účastník ve skupině

Pokud je ve skupině velmi zkušený a znalý účastník, můžete jako facilitátor zažívat pocity nejistoty a vlastní nedostatečnosti. Je třeba si uvědomit, že pocity úzkosti, které zažíváte, vychází z vašeho vnímání své osoby. Nemusí vůbec odrážet to, jak situaci vnímá tento expert. Buďte proto k sobě laskaví a oceňujte přítomnost takového člověka jako součást kolektivního vědění.

Poskytuje vám to příležitost ocenit a využít jeho zkušenosti a využít jej jako zdroje učení. Někteří účastníci mohou mít hodně zkušeností, někdo jiný – i s méně zkušenostmi – může mít velmi dobré a kritické dotazy; jiný může být natolik zvědavý, že objeví souvislosti a oblasti, které by jinak zůstaly nepovšimnuty; někdo jiný může nabídnout neobvyklé pohledy, které by se ve více homogenní skupině neobjevily. Proto oceňujte každou zkušenost, kterou někdo do skupiny přináší, a buďte natolik sebejistí, že jim vytvoříte prostor.

Zpětná vazba trvá příliš dlouho

Rozdělili jste účastníky do menších skupin, nechali je řešit úkol a teď jste je požádali o zpětnou vazbu. Nicméně, každé skupině trvá deset nebo více minut, než ostatním vylíčí, o čem se bavili a k čemu došli. Ztrácíte cenný čas a energie skupiny upadá. Co uděláte?

Na workshopu Art of Facilitation (květen 2017) se objevily nápady, jak tomu předejít dříve než se situace vyhroť:

- Nastavte rámec zpětné vazby, např. skupina má za úkol formulovat a představit 3 nejdůležitější závěry;
- požádejte skupinu, aby nabídla nejdůležitější závěr diskuze a zeptejte se, které další skupiny k tomuto závěru došly také, vyhnete se tak opakování a ušetříte čas;
- požádejte, aby skupiny napsaly jednotlivé závěry na 3 – 5 kartiček, ty pak připněte na tabuli a

- hledejte společné body;
pokud není zpětná vazba zaměřená na závěry diskuze užitečná, neorganizujte ji! Na místo toho se můžete zeptat, “jak jste tuhle aktivitu vnímali?”; “co jste se při ní naučili?”

Ať jsou problémy týkající se skupinové dynamiky při vaší práci jakékoliv, průběžná a pravidelná reflexe vám pomůže se z nich učit a rozvíjet vaše schopnosti facilitátora.

Skupiny jsou tvořeny jednotlivci, a i vy jste lidé. Bud'te laskaví a vytvářejte prostor pro všechny – včetně vás samotných – a to je to nejlepší, co můžete dělat. Čím víc máte zkušeností s facilitací, tím víc máte k dispozici „nástrojů“, a tím snadněji budete zvládat jakýkoliv zádrhel při práci skupiny.

10. Zvládání kontroverčních témat

‘Kontroveršní téma je takové, u kterého se střetávají různá přesvědčení, kulturní zvyklosti, hodnoty a zájmy; u kterého jsou silné neshody a emoce; které je politicky citlivé.’

Global Education (2012)

Jako facilitátor pracující v oblasti sociální spravedlnosti pravděpodobně zažijete situace, kdy si budete říkat: Je tohle stereotypní myšlení? Posiluje to předsudky? Mám zasáhnout a komentovat tento výrok? Jak zasáhnout bez odsudku a jak místo toho posílil kritický pohled na věc? A nehrozí, že se příště nebude daný člověk zapojovat do diskuze, když zasáhnu?

Takové a mnoho dalších otázek se vám bude honit hlavou, když budete vaši skupinu provázet procesem reflexy a diskuzí. Na počátku bude obtížné najít vhodné reakce. Můžete se učit z každé nové zkušenosti a po čase to bude snazší a snazší. Také je třeba si uvědomit, že není jediná universální, správná a optimální cesta jak s kontroverními tématy při práci se skupinou zacházet. V každé skupině mohou fungovat odlišné postupy a strategie. Proto citlivě vnímejte kontext a buďte ve svých reakcích na situace ve skupině flexibilní.

Situace, ve kterých se kontroveršní témata objevují a jak si s nimi poradit

Učení je často spojeno s nezbytností vystoupit z komfortní zóny. Pro facilitátory to může být spojeno s hloubkou porozumění diskutovaných problémů. Facilitátor by měl být schopen vyjasnit a sdílet ‘uznávané’ definice (viz kapitola 1) a poskytnout účastníkům spolehlivé zdroje informací. Zkuste najít spektrum důvěryhodných zdrojů, které nabízí různé pohledy na věc. S využitím nástrojů popsaných v kapitolách 4, 5 a 7 vedte účastníky k tomu, aby si uvědomovali hodnoty a předpoklady, na kterých jsou založeny jejich výroky. Hledejte kořeny konfliktu, vnímejte a oceňujte komplexitu problému.

Když diskutujeme o citlivých tématech, je velmi pravděpodobné, že se někteří z účastníků rozzlobí. Pokud se tak stane, facilitátor by měl být empatický, zůstat klidný, využít situaci jako příležitost k učení a vrátit diskuzi do původního směru; měl by také reflektovat sílu emocí, které jsou s debatou spojeny. Pokud už konflikt vznikl, neměl by být přehlížen. Může však diskuzi přerušit, než si promyslíte, jak konflikt zvládnout a než emoce vychladnou.

Vždy zkoušejte pomocí otázek odhalit, co formovalo naše názory, předsudky a slepé skvrny. Nebudte demagogičtí a netrvejte na jediném správném způsobu jak věci vidět - velmi pravděpodobně by to u účastníků zbrzdilo další učení. Pokud máte na nějakou dílčí otázku velmi vyhraněný názor, sdílejte ho s účastníky v pravý moment a v kontextu – hovořte pouze za sebe a o své zkušenosti. Můžete také hovořit o tom, co formovalo váš pohled na věc a o tom, zda docházelo u vás k zásadním posunům vašeho vnímání. V popisu vaší cesty učení buďte otevření, můžete tak posílit proces učení účastníků.

Od samého začátku tréningu by mělo být skupině jasné, že diskriminační poznámky nejsou vítány. Nicméně někdy si diskriminační povahy vyřčeného nemusíme být vědomi. Pokud ale zjistíme, že některé poznámky jsou pro určité skupiny či jednotlivce diskriminační nebo že posilují stereotypy a předsudky,

vždy reagujte a proberte to se skupinou. Je důležité pomoci skupině pochopit, proč může být nějaká poznámka diskriminační, a můžete váš zásah změnit na příležitost k učení.

Také můžete mít pocit, že jste měli v určité situaci zasáhnout, ale neudělali jste to. Můžete to po tréningu probrat s kolegy a společně se pokusit najít způsob jak reagovat příště. Pokud tuto možnost nemáte, smiřte se s tím, uvědomte si, že se to může stát a že nemáte odpovědnost za všechno, co se ve vaší skupině řekne. Někdy, pokud to považujete za nutné, je možné začlenit sporné téma do dalšího programu nebo se může téma znovu přirozeně objevit v další diskuzi. Pokud už máte reakci rozmyšlenou, máte ideální příležitost nyní zareagovat. Tím, jak budete získávat další zkušenosti, bude klesat pravděpodobnost takových situací.

Obecně je dobré mít při probírání kontroverzních témat podporu druhého facilitátora, společně situaci probrat a hledat adekvátní reakce. Někdy vám mohou, vaše zaváhání připomenou i členové skupiny, proto to nevnímejte jako útok, spíše se poučte pro příště.

Dynamika vedení skupiny více facilitátory

Vedení diskuzí ve více lidech pro vás může být velká podpora či zdroj stresu! Pokud kontroverzní témata facilitujete společně s někým dalším, je dobré být k sobě citliví, znát navzájem své styly facilitace a hledat nástroje jak vést vaše sezení jako celek, spíše než jako sumu více částí. Pokud spolu máte začít pracovat, je třeba předem poznat toho druhého co nejlépe. Zde jsou některé typy:

- Dohodněte si způsob komunikace před skupinou. Užitečné může být „kódové“ slovo pro „pomoz mi“. Můžete se dohodnout na tom, jak si budete v případě potřeby citlivě zasahovat či nezasahovat do práce;
- Buďte aktivní! Když váš parták vede práci, sledujte ho a hledejte způsoby jak ho podpořit (to není čas si zdřímnout);
- Věřte si navzájem – když se předem dohodnete na směru a cílech učení, důvěřujte způsobu, jakým se tam chce váš parták dostat, i když vy byste postupovali jinak. Můžete svůj pohled a svoje vnímání situace představit na konci nebo v příštím sezení.
- Pokud různé části tréningu povedou různí facilitátoři, je životně nutné se předem dohodnout na celkové podobě tréningu. Klíčová je pak dohoda způsobu, jak bude docházet ke střídání facilitátorů. Jako následující facilitátor nepotřebujete předem znát každý detail předešlé lekce. Abyste ale mohl svou část dobře naplánovat, měl byste vědět, co by si měli účastníci z předešlých částí odnést, znát použité aktivity a metody svých předchůdců.

Jak se v roli facilitátora postarat o sebe

Pokud máte dobře pracovat s kontroverzními tématy, musíte se dobře starat o sebe. Práce se skupinou může být vyčerpávající; není obvyklé tak intenzivně naslouchat a být nepřetržitě ve střehu po tak dlouhou dobu. Tato pozornost vás bude stát mnoho energie a i když vám pomáhá adrenalin, je důležité sledovat vlastní úroveň energie a průběžně se o sebe starat.

- Omezte počet tréninků, které během týdne vedete. Při práci se skupinou potřebujete překvapivě mnoho energie na pozorné naslouchání a přemýšlení. Musíte ji často čerpat ze svých energetických zásob. Dlouhodobý pobyt v této „hyperaktivní“ zóně ale může přivodit chronický stres.

- Odpočívajte – odpočinek den před tréningem a večer či den po něm umožní regeneraci vašich energetických zásob.
- Zpětná vazba – získajte podněty pro další zlepšení hned na konci tréningu, abyste o něm bezprostředně ukončení nemuseli přemýšlet a mohli se k práci na zlepšení vrátit později.
- Aktivní obnova energie – najděte si vlastní cestu, jak se v dlouhodobé perspektivě předejdete vyčerpání. Namísto pasivního odpočinku hledejte aktivní způsoby – naučte se meditovat, relaxovat, pracovat s dechem apod.

Závěr

Předchozí kapitola o zacházení s kontroverzními tématy nám připravila půdu pro to, abychom vám předali iniciativu! V předchozí části jsme se zabývali problémy týkajícími se facilitace. Uvažovali jsme o jazyce, spojeném s problematikou rozvoje, o komplexních souvislostech mezinárodního dobrovolnictví, motivaci dobrovolníků, o rámci a hodnotách našich dobrovolnických programů i o hodnotách společnosti obecně. Tím, jak se v našich aktivitách, výzvách, dilematech posouváme ke kritičtějšímu pojetí globální výchovy, doufáme, že vznikne diskuse rezonující s mezinárodními debatami dobrovolnických organizací a celého neziskového sektoru. Cíle udržitelného rozvoje nabízí příležitost zformovat obecně přijímaný pohled na “rozvoj” jako na něco, co by se mělo dít ve všech zemích světa – včetně naší vlastní.

Teď je správný čas, kdy můžeme využít principy Cílů udržitelného rozvoje a přenést globální perspektivu do lokálních dobrovolnických akcí. A stále je správný čas na kritické zkoumání některých etnocentrických, ahistorických a apolitických přístupů, které v současné době dominují mezinárodnímu dobrovolnictví. Doufáme, že tyto debaty napomohou hlubšímu pochopení vzájemné závislosti, pocitu solidarity a vzájemného učení do dobrovolnických programů, což přinese nové zkušenosti pro všechny jednotlivce a komunity zapojené do našich programů.

To ale vyžaduje schopnost zvládat kontroverze, které v debatách vzniknou, některé myšlenky mohou být nové a těžce přijatelné, zvláště když kritické zhodnocení dobrovolnických programů může vést k poznání, že země a organizace globálního Severu se mohou podílet na přetrvávání globální nespravedlnosti. Sekce 2 nabízí některé praktické způsoby jak tyto debaty vést, s náměty jak pracovat se skupinovou dynamikou a kontroverzními tématy a jak řídit takové debaty efektivně.

Mezinárodní dobrovolnictví i metody facilitace se stále vyvíjí. V oblasti rozvoje se stále objevují nové otázky a stále se nám budou vracet ty staré. A tak jsme se snažili, spíše než nabízet nová fakta, čísla a informace, vzbudit vaši zvědavost, přinést nový vítr do plachet a znovu vás ujistili, že na této cestě nejste sami. A skutečně existuje mnoho podpůrných sítí, které můžete využít, když budete proplouvat měnící se krajinou tréninků v oblasti mezinárodního dobrovolnictví. Najděte si tyto sítě: mohou být hned ve vaší organizaci nebo třeba v úplně jiné zemi. Můžete je najít u přítele nebo u někoho, koho o pomoc s facilitací požádáte. Jsou-li kladeny správné otázky, učí se každý.

„Lidé žijí pod ochranou druhých lidí“ - Irské přísloví

Nejste sice kouzelníci, ale přesto můžete do tréninku přinést něco speciálního. Příprava a podpora lidí působících jako dobrovolníci v jiných částech světa je velmi zodpovědná záležitost; jedná se o odpovědnost za přípravu dobrovolníků, se kterými pracujete, ale i za zkušenost, kterou oni předají svým spolupracovníkům v zemi, kde budou dobrovolníky. Nicméně – a to je důležité – vy jste odpověď za to, že uděláte svůj díl práce co nejlépe, zbytek pak záleží na mnoha dalších lidech a okolnostech.

‘Dělejte toho tolik, kolik zvládnete, tak dobře, jak dobře umíte, dělejte to pro tolik lidí, pro kolik budete moci, a tak dlouho, dokud budete schopni’. (Fr. Aengus Finucane, Concern Worldwide)

Přejeme vám mnoho úspěchů v roli facilitátora vzdělávání mezinárodních dobrovolníků. Doufáme, že ti, se kterými budete pracovat, budou těžit z práce s vámi, že tato zkušenost v nich zanechá pocit zájmu, zvědavosti a odpovědnosti za další učení se. Doufáme, že na konci práce budou mít účastníci pocit, že pracovali tvrdě, že se k poznání dobrali prostřednictvím kritické sebereflexe, prostřednictvím spoluvytváření obsahu tréninku, vzhledu a poznání, které odstartovaly otázky a účast dalších dobrovolníků. Možná si nebudou pamatovat všechna fakta, která na tréninku zazněla, budou si ale pamatovat jak se cítili, jak dobře byli schopni se zapojit a možná že budou trénink vnímat jako důležitý krok na nikdy nekončící cestě učení se.

Zdroje

Kapitola 1

Odkazy na zdroje s definicemi chudoby:

Blüm, 2006,

Lederer, E., 2013; A promise renewed, 2013.

Sachs, 2005,

Nuscheler, 2004,

Springer Gabler Verlag, DIfA, 2008: Absolute Armut.

Geyer, 2009: Lehrerblatt 1; United Nations, 2011a;

DGVN, 2011, DIfA, 2008: Definition von Armut, DIfA, 2008: Armut geht uns alle an.

George Orwell, 1984 . (1949). 1984. Available:

http://www.10winds.com/50languages/did_you_know/DE028.HTM?forcedownload. Last accessed 19/02/2018.

Kapitola 2

Agbangba, O. (2018). International Reciprocity Volunteering, a Weapon against Isolationism. Available: <https://comhlamh.org/2018/02/international-reciprocity-volunteering-a-weapon-against-isolationism/>. Last accessed 23/05/2018.

Brown, E. J. (2015). Understanding and Engaging With Development through International Volunteering. *Journal of International Development*.

Carpenter, K. (2015). Childhood studies and orphanage tourism in Cambodia. *Annals of Tourism Research*, 55, 15–27.

Devereux, P. (2008). International volunteering for development and sustainability: outdated paternalism or a radical response to globalisation?. *Development in Practice*, 18(3), 357-370.

Diprose, K. (2012). Critical distance: doing development education through international volunteering. *Area*, 44(2), 186-192.

Heron, B. (2011). Challenging indifference to extreme poverty: Considering southern perspectives on global citizenship and change. *Éthique et économique/Ethics and Economics*, 8 (1), 110-119

Jones, A. M. (2005). Assessing international youth service programmes in two low income countries. *Voluntary Action: The Journal of the Institute for Volunteering Research*, 7(2), 87-100.

Lough, B. J. (2014). Social work perspectives on international volunteer service. *British Journal of Social Work*, 44(5), 1340-1355.

Lough, B. J. and Carter-Black, J. (2015). Confronting the white elephant: International volunteering and racial (dis)advantage. *Progress in Development Studies*, 15(3), 207-220.

Perold, H., Graham, L. A., Mavungu, E. M., Cronin, K., Muchemwa, L., & Lough, B. J. (2013). The colonial legacy of international voluntary service. *Community Development Journal*, 48(2), 179-196.

Simpson, K. (2004). 'Doing development': The gap year, volunteer-tourists and a popular practice of development. *Journal of International Development*, 16(5), 681-692.

Springer Gabler Verlag, Gabler Wirtschaftslexikon: Stichwort: Absolute Armut. Unter:
<http://wirtschaftlexikon.gabler.de/Archiv/381/absolute-armut-v11.html> (20.08.2013)

Stupart, R. (2013). Does 'voluntourism' do more harm than good?. CNN Travel.
<http://travel.cnn.com/explorations/life/richard-stupart-voluntourism-does-more-harm-good-260269/>.
Accessed 04/01/2018

Thiong'o, N.W. (1986). *Decolonising the Mind: the Politics of Language in African Literature*.
Portsmouth: Heinemann Educational

'Better Volunteering Better Care' network <https://bettercarenetwork.org/bcn-in-action/better-volunteering-better-care>

'Orphanage Trafficking', Department of Foreign Affairs and Trade in Australia
https://www.afp.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/Joint/Foreign_Affairs_Defence_and_Trade/ModernSlavery/Final_report/section?id=committees%2Freportjnt%2F024102%2F25036

Kapitola 3

Darnton, A and Kirk, M (2011). *The common cause handbook*. Wales: Public Interest Research Centre.

Murphy, C (2014). *Finding Irish Frames Exploring how Irish NGO's communicate with the public*. Dublin: Research Commissioned by Dóchas Working Group on Development Education (DEG).

Kapitola 4

(Volunteer coordinator at London School of Economics, 2016)

Comhlámh, Working for a better world, pp12-13, Kapitola 2 (2007).

<http://blogs.lse.ac.uk/careers/2016/11/02/how-to-volunteer-sensitively-and-be-aware-of-power-dynamics/>

Lough (2016)

Taylor, L. (2013) Against the tide: Working with and against the affective flows of resistance in Social and Global Justice Learning.

(Comhlámh 2018)

www.comhlamh.org/2018/02/comhlamh-calls-for-defense-of-international-solidarity-work/

Kapitola 5- Moving from 'Soft' to 'Critical' volunteering

Andreotti, V (2006). Policy & Practice - A Development Education Review. Belfast: Policy & Practice - A Development Education Review.

Andreotti, V. (2012). *HEADS UP checklist* . Available: <http://globalwh.at/heads-up-checklist-by-vanessa-de-oliveira-andreotti/>. Last accessed 05/03/2018.

Bennett, Milton J. Towards Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity. Education for the Intercultural Experience. Ed. R.M. Paige. 2nd edition. Yarmouth, ME: Intercultural Press, 1993.

Comhlámh (2009). Comhlámh's Volunteering Options Research into Barriers to Continuous Engagement as Experienced by Returned Volunteers and Returned Development Workers. Dublin: Comhlámh.

Comhlámh (Ireland), GVC Italia (Italy), Alianza por la Solidaridad (Spain), Inex-SDA(Czech Republic), Zavod Voluntariat (Slovenia), Volunteurope (UK/ Europe), Deineta (Lithuania) and (2015). From Volunteers to Active Citizens. online: DEEP.

EarthCARE Global Justice Framework. (2017). Heads UP. Available: <https://blogs.ubc.ca/earthcare/headsup/>. Last accessed 14/12/2017.

Journal of Global Citizenship & Equity Education, Volume 2 Number 1 (Special Edition) 2012 journals.sfu.ca/jgcee.

Kapitola 6

Baillie Smith, M., & Laurie, N. (2011). International volunteering and development: Global citizenship and neoliberal professionalisation today. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 36(4), 545-559.

Biccum, A. (2007). Marketing development: Live 8 and the production of the global citizen. *Development and Change*, 38(6), 1111-1126.

Griffiths, M. (2017). 'It's all bollocks!' and other critical standpoints on the UK Government's vision of global citizenship. *Identities*, 24(4), 398-416.

ICS (2017a). Personal and professional development. <https://www.volunteerics.org/personal-and-professional-development> Accessed 22/11/17

ICS (2017b). ICS turned my life around. <https://www.volunteerics.org/blogs/ics-turned-my-life-around> Accessed 22/11/17

Lewis, D. (2006). Globalisation and international service: a development perspective. *Voluntary Action*, 7(2), 13-26.

Lough, B. J., McBride, A. M., & Sherraden, M. S. (2009). Perceived effects of international volunteering: Reports from alumni. *St Louis, MO: Center for Social Development, Washington University*.

Lough, B. (2012). Participatory Research on the Impact of International Volunteerism in Kenya: Provisional Results.

Palacios, C. M. (2010). Volunteer tourism, development and education in a postcolonial world: Conceiving global connections beyond aid. *Journal of sustainable tourism*, 18(7), 861-878.

Raleigh International (2017). Charlotte. <https://raleighinternational.org/stories/charlotte/> Accessed 22/11/17

Wehbi, S. (2010). Critical examination of involvement in social justice efforts: A case example of Canadian international development organizations. *Journal of Progressive Human Services*, 21(1), 45-65.

Kapitola 7

<http://newprairiepress.org/cgi/viewcontent.cgi?article=2228> HYPERLINK

"<http://newprairiepress.org/cgi/viewcontent.cgi?article=2228&context=aerc>" & HYPERLINK

"<http://newprairiepress.org/cgi/viewcontent.cgi?article=2228&context=aerc>" context=aerc

ALSO REF ON THREE CRITICAL LEARNING CYCLE

Kapitola 8

Kapitola 9

Doherty, M. (2014) The Peacebuilder's Handbook. Guildhall Press, Derry.

'Art of Facilitation' workshop, Cloughjordan eco village (2017)

www.artofhosting.org

Kapitola 10

Global Education. (2012) Teaching Strategies. <http://www.globaleducation.edu.au/teaching-and-learning/teaching-strategies.html>. Accessed 10/02/18

Kapitola 11

VOLUNTEERING MATTERS

Erasmus+